

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

С. С. БУТОВ, Д. П. КИСЛЕНКО, О. І. ЄМЧУК, С. М. РЕШКО

**ВЗАЄМОДІЯ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ ПРИ
ЗАСТОСУВАННІ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ**

Навчально-методичний посібник

Київ – 2014

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

С.Є. БУТОВ, Д.П. КИСЛЕНКО, О.І. ЄМЧУК, С.М. РЕШКО

**ВЗАЄМОДІЯ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ ПРИ
ЗАСТОСУВАННІ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ**

Навчально-методичний посібник

Рецензенти:

О.В. Запорожанов, професор кафедри вогневої та спеціальної фізичної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент;

В.О. Ясінський, начальник відділу карного розшуку Солом'янського РУ ГУ МВС України в м. Києві.

Рекомендовано до друку методичною радою Національної академії внутрішніх справ 16 листопада 2011 року (протокол № 3).

Взаємодія працівників міліції при застосуванні заходів фізичного впливу: Навчально-методичний посібник / С.Є. Бутов, Д.П. Кисленко, О.І. Ємчук, С.М. Решко – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2014. – 69 с.

У посібнику висвітлені основи взаємодії працівників міліції при силовому затриманні правопорушника, проведенні зовнішнього огляду, надяганні наручників, посадці затриманого у автомобіль та вилученні водія (пасажира) з автомобілю, а також способи надання допомоги іншому працівникові міліції.

Для курсантів, слухачів та викладачів навчальних закладів МВС України, інструкторів фізичної підготовки та практичних працівників органів внутрішніх справ.

© С.Є. Бутов, Д.П. Кисленко, О.І. Ємчук, С.М. Решко, 2014
© Національна академія внутрішніх справ, 2014

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОМІРНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ ПРАЦІВНИКАМИ МІЛІЦІЇ	6
СИЛОВЕ ЗАТРИМАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА	11
ЗАТРИМАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА У ПРИМІЩЕННІ.....	23
ЗАТРИМАННЯ ОЗБРОЄНИХ ЗЛОЧИНЦІВ.....	27
ПРОВЕДЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО ОГЛЯДУ.....	30
НАДЯГАННЯ НАРУЧНИКІВ.....	36
ДОСТАВЛЯННЯ ЗАТРИМАНИХ ОСІБ ДО ОРГАНУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	42
ПЕРЕВІРКА ДОКУМЕНТІВ	45
ОГЛЯД ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ.....	46
ПЕРЕНЕСЕННЯ І ПЕРЕТАСКУВАННЯ ОСІБ, ЩО ЧИНЯТЬ ПАСИВНИЙ ОПР.....	51
НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПРАЦІВНИКОВІ МІЛІЦІЇ (ПОТЕРПІЛОМУ) ПРИ НАПАДІ ЧИ ПОГРОЗІ ЗБРОЄЮ	53
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ВИВЧЕННЮ ВЗАЄМОДІЇ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	66

ПЕРЕДМОВА

Взаємодія працівників міліції під час застосування заходів фізичного впливу – це одночасне й узгоджене виконання визначених техніко-тактичних дій двома і більш працівниками із застосуванням фізичної сили в різних ситуаціях службово-оперативної діяльності, спрямоване на виконання поставленого завдання.

Найбільш типовими ситуаціями, що вимагають застосування фізичної сили у взаємодії, є: силове затримання осіб, що чинять протидію законним вимогам працівників міліції або вчинили злочин; надягання наручників; проведення первинного зовнішнього огляду та доставляння затриманого до спеціального автотранспорту чи органу внутрішніх справ; проведення огляду транспортних засобів; посадка затриманого в автомобіль та вилучення водія (порушника з автомобіля); перенесення осіб, що чинять пасивний опір; роз'єднання захоплень в осіб, що утворюють ланцюг, і в інших ситуаціях.

Крім того, дії у ситуаціях, коли працівники міліції надають допомогу один одному при нападі чи при погрозі холодною чи вогнепальною зброєю і таким чином одночасно й узгоджено виконують визначені дії, спрямовані на виконання поставленого завдання, доцільно розглядати також як їх взаємодію.

Причини, які призводять до травматизму та загибелі особового складу при діях у парах виникають внаслідок наступних причин[11]:

- неправильних тактичних дій;
- нехтування правилами особистої безпеки;
- невірної оцінки правопорушника та обстановки, що склалася;
- хибної впевненості у власних силах;
- грубого порушення нормативних актів МВС України, які

стосуються дотримання особистої безпеки при виконанні службових обов'язків та безпечного поведіння зі зброєю.

Крім того, як свідчить практика, до травмування або загибелі працівників міліції приводить слабка фізична підготовленість, відсутність елементарних навичок ведення рукопашного бою, слабе володіння технікою виконання больових та задушливих прийомів, кидків та інших технічних дій, слабка реакція та невпевнені дії у конкретних моментах сутички з правопорушником.

Надзвичайні події трапляються також внаслідок особистої недисциплінованості окремих працівників міліції та байдужого ставлення до таких фактів їхніх товаришів по службі та безпосередніх керівників.

Для безпечних та ефективних дій у парах (у групі) під час виконання службових обов'язків працівники міліції повинні:

Дотримуватися виконання планів, розроблених спільно з напарником (керівником органу, підрозділу, службової операції).

Пам'ятати, що один працівник прикриває – інший рухається.

Чекати на допомогу при затриманні злочинців, пов'язаним з ризиком.

Мати прикриття, перш ніж діяти.

Забезпечувати перевагу у кількості людей і зброї, уникати конфліктних ситуацій з правопорушником.

Чітко розподіляти обов'язки у групі під час дій.

Діючи з напарником, вибирати позицію, щоб правопорушник постійно перебував у полі зору останнього.

Не перекривати сектор обстрілу напарника.

Уникати перебування працівника міліції на одній лінії з можливим напрямком стрільби.

Надавати допомогу напарнику й іншим працівникам.

Забезпечити взаєморозуміння і координацію дій під час спільних дій з напарником.

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОМІРНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ ПРАЦІВНИКАМИ МІЛІЦІЇ

Згідно статті 1 Закону України «Про міліцію» – міліція в Україні – державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань. Порядок та підстави застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї передбачено в 3 розділі Закону України "Про міліцію", який складається з 5 статей:

Стаття 12. Умови і межі застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї.

Стаття 13 Застосування заходів фізичного впливу.

Стаття 14. Застосування спеціальних засобів.

Стаття 15. Застосування вогнепальної зброї.

Стаття 15¹. Гарантії особистої безпеки озброєного працівника міліції.

Стаття 12. Умови і межі застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї.

«Міліція має право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених цим Законом.

Застосуванню сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї повинно передувати попередження про намір їх використання, якщо дозволяють обставини. Без попередження фізична сила, спеціальні засоби і зброя можуть застосовуватися, якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров'ю громадян чи працівників міліції.

Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей, працівників міліції або збройного нападу чи збройного опору.

У разі неможливості уникнути застосування сили вона не повинна перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на міліцію обов'язків і має зводитись до мінімуму можливості завдання шкоди здоров'ю правопорушників та інших громадян. При завданні шкоди міліція забезпечує подання необхідної допомоги потерпілим у найкоротший строк.

Про застосування фізичної сили, спеціальних засобів примусу працівник міліції рапортом доводить до відома безпосереднього начальника.

Про поранення або смерть, що сталися внаслідок застосування фізичного впливу і спеціальних засобів, а також про всі випадки застосування зброї працівник міліції зобов'язаний негайно і письмово повідомити своєму начальникові для сповіщення прокурорів.

Перевищення повноважень по застосуванню сили, у тому числі спеціальних засобів і зброї, тягне за собою відповідальність, встановлену законом”.

Поняття застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї визначені у кодексі поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1979 року терміном «сила».

У тексті Кодексу поведінки працівники міліції (за текстом – посадові особи по підтриманню правопорядку) можуть застосовувати силу з метою:

- 1) попередження злочинів;
- 2) проведення правомірного затримання правопорушників або осіб, які запідозрені у вчиненні правопорушення, або допомоги в такому затриманні.

Застосування сили – це будь-які дії працівника міліції, які включають фізичний контакт з особою у конфронтаційній ситуації, дії, які здійснено працівником, щоб домогтися виконання своїх законних вимог, для припинення та контролю за небезпечною поведінкою особи, яка своїми діями може зашкодити здоров’ю та загрожувє життю працівника міліції або громадянина; захисту державної та іншої власності; припинення втечі підозрюваних; відновлення порядку в місцях позбавлення волі та інших випадках, встановлених Законом України ”Про міліцію”.

Розрізняють п’ять основних рівнів застосування сили:

1. Присутність працівника міліції: у деяких ситуаціях навіть присутність працівників міліції на місці події може припинити противоправні дії або утримати особу від їх вчинення. При цьому працівники повинні пам’ятати про професійність поведінки, належний вигляд форменого одягу, контролювати свою мову та жести, тобто підтримувати персональні професійні стандарти на високому рівні.

2. Використання вербальних вимог, команд: конфронтаційна ситуація може бути вдало розв’язана за допомогою відмінних комунікаційних навичок працівників міліції, а також високого рівня професійної впевненості, терпіння, доброго знання ситуації та психології правопорушників. Вербальні команди повинні бути *чіткими, голосними, простими, зрозумілими, логічними*.

3. Використання прийомів контролю за поведінкою та рухами правопорушника (вплив на больові точки, загини, важелі, замки, прийоми затримання та рукопашного бою): відповідно до рівня опору працівником обирається прийом або техніка контролю за поведінкою або рухами особи (м’яка техніка – вплив на больові точки, або більш жорстка техніка – прийоми затримання, розслаблюючі удари, прийоми рукопашного бою).

4. Застосування спеціальних засобів: використання спеціального службового обладнання та засобів, які перебувають на озброєнні в ОВС, таких як гумові кийки, наручники, сльозоточиві речовини, спеціальні транспортні

засоби, світлозвукові пристрої, службові собаки та інші засоби, визначені у законодавчих актах.

5. Застосування вогнепальної зброї: це найвищий рівень застосування працівником міліції сили (останній захід, надзвичайна міра), включає також попередження про можливість застосування вогнепальної зброї, приведення її у бойову готовність, спрямування зброї у бік особи.

На рівень застосування сили можуть суттєво впливати додаткові фактори, а саме:

1. Вік та стать особи.
2. Фізичні дані особи: вага, зріст, стан (вагітність, інвалідність).
3. Психологічний стан особи.
4. Вплив алкоголю, наркотиків, медичних препаратів.
5. Наявність зброї.
6. Кількість підозрюваних та кількість працівників міліції.
7. Місце та час події.

Сила працівником міліції може застосовуватися за наявністю наступних умов:

1. Спроможності (здатності) – ця умова складається з фізичної та психологічної спроможності особи своїми діями створити реальну загрозу життю та здоров'ю працівника міліції або громадян.

2. Можливості – ця умова складається з декількох факторів, таких як фактор часу, дистанції, позиції, дій особи (наприклад, доросла людина навіть дуже агресивна з ножом на дистанції 100 метрів до працівника, фактично не може атакувати та бути загрозою життю і здоров'ю працівника або громадянина, та навпаки, якщо дистанція 2 метри, то вона стає небезпечною при атаці ножом).

3. Нараження на небезпеку – складається з дій особи, які наражають працівника або громадян на фактичну та реальну небезпеку для життя та здоров'я. Допоміжними ознаками, які вказують на напруження та небезпеку, можуть бути:

- мова тіла (агресивні жести та позиція, вираз обличчя);
- вербальні погрози;
- знання про попередні кримінальні звинувачення особи;
- психологічний, емоційний стан особи;
- вплив алкоголю, наркотиків, медичних препаратів.

При застосуванні сили працівниками міліції повинні враховуватися наступні принципи:

1. Законності – принцип законності полягає у тому, що міліція може застосовувати силу тільки в законних цілях (відповідно до ст.12.п.1 Закону України "Про міліцію).

2. Необхідності – принцип необхідності полягає у тому, що всі інші заходи, спроби працівника припинити протиправне, суспільно небезпечне

діяння не дали результатів та застосування сили неможливо уникнути (ст. 12, п.4 Закону України "Про міліцію").

3. **Пропорційності** – застосування сили міліцією повинно бути пропорційним загрозі та достатнім для припинення протиправного діяння (ст. 12., п.4 Закону України "Про міліцію").

4. **Мінімальної шкоди** – полягає в тому, що завдана шкода при застосуванні сили, якщо її неможливо уникнути, повинна бути мінімальною (ст. 12., п.4 Закону України "Про міліцію").

Наголошується, що не може бути застосована сила, яка перевищує необхідні для цієї мети межі. Силою, що перевищує межу, необхідною для виконання завдань міліції, слід визнавати таку силу, що завдала особі, яку затримують, шкоду, явно не рівнозначну небезпечності посягання або обстановці захисту.

Щоб застосування сили було правомірним, необхідна наявність правової та фактичної підстав застосування сили, взятих в їх сукупності.

Правова підстава – це наявність складу правопорушення у діях особи, а фактична – необхідність негайного його припинення із застосуванням сили.

Працівник міліції не нестиме відповідальності, що передбачена кримінальним законодавством, за нанесення шкоди особі, якщо його дії щодо застосування сили відповідали вимогам законодавства, яке регламентує дії в стані необхідної оборони. Згідно ст. 36 КК України під необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

Перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Перевищення меж необхідної оборони тягне кримінальну відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 118 та 124 Кримінального кодексу України.

Стаття 13. Застосування заходів фізичного впливу.

“Працівники міліції мають право застосовувати заходи фізичного впливу, у тому числі прийоми рукопашного бою для припинення правопорушень, подолання протидії законним вимогам міліції, якщо інші способи не забезпечили виконання покладених на неї обов’язків”.

Під заходами фізичною впливу слід розуміти дії працівника міліції, що виявляються у застосуванні мускульної сили та механічного впливу на будь-який орган, частину тіла або весь організм правопорушника без допомоги спеціальних засобів та вогнепальної зброї, щоб припинити правопорушення,

затримати порушника та відвести небезпеку, що загрожує життю та здоров'ю громадян.

Заходи фізичного впливу включають: рукопашний бій, самбо (самозахист без зброї), дзю-до, айкідо, бокс, карате, кікбоксинг та інші види бойових єдиноборств.

Протидія(опір) – це вербальні або фізичні дії особи, спрямовані на те, щоб уникнути або завадити законним вимогам, діям працівника міліції. Розрізняють п'ять основних рівнів протидії [8]:

1. **Невиконання, заперечення, ігнорування вербальних вимог, команд працівника.** Це лише сперечання або мовчазне ігнорування законних вимог працівника міліції, виключає контакт особи з працівником.

2. **Пасивний опір** – найнижчий та фактично перший опір працівнику. Пасивний опір найчастіше виражається у відсутності рухів, тобто особа вдає з себе "пасивну увагу", при цьому не має наміру та не намагається атакувати, вдарити або травмувати працівника (наприклад, мирний сидячий страйк).

3. **Захисний опір** – цей рівень опору здебільше трапляється при спробі працівника провести прийом затримання або при застосуванні інших, контролюючих рухи прийомів, та складається з фізичних дій особи, що заважають працівнику встановити контроль (забирання рук, відштовхування), але при цьому особа не має наміру та не намагається атакувати, вдарити або травмувати працівника.

4. **Активний опір** – це спроба особи вдарити, травмувати або чинити інші перешкоди законним діям працівника міліції з припинення протиправних дій, затримання або контролю за рухами та поведінкою особи.

5. **Активна агресія** – будь які дії особи, що своєю небезпечністю потребують та виправдовують застосування вогнепальної зброї. Це може бути опір законному арешту або безпосередньо груповий озброєний напад на працівника або громадянина.

СИЛОВЕ ЗАТРИМАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА

Силове затримання – комплекс дій, пов'язаних із застосуванням ударів, больових і задушливих прийомів, кидків, прийомів надягання наручників, первинного зовнішнього огляду, прийомів конвоювання та за необхідністю інших прийомів фізичного впливу, який здійснюється для:

- правомірного затримання правопорушника;
- затримання особи, яку запідозрена у вчиненні правопорушення, або допомоги в такому затриманні;
- припинення особою протиправних дій;
- затримання у випадку вчинення особою опору, невиконання нею законних вимог працівника міліції.

Силове затримання злочинця, в тому числі озброєного, повинно здійснюватись спеціальними підрозділами ОВС і як виключення іншими працівниками міліції у випадку нападу на працівника міліції та громадян, що становить загрозу їх життю чи здоров'ю. Силове затримання злочинця одним працівником міліції є виключна ситуація, що може призвести до невиправданої загибелі (поранення працівника та жертв з боку громадян).

Ситуації „затримання правопорушника, злочинця” у службовий час є найбільш розповсюдженими ситуаціями, які призводять до поранення або травматизму працівників міліції практично всіх служб.

Перед прийняття рішення про затримання правопорушників наряд міліції повинен враховувати обставини, що можуть ускладнити їх дії (кількість правопорушників, наявність в них зброї або інших небезпечних предметів, особливості місця затримання, час та можливість прибуття на допомогу інших нарядів міліції та ін.).

Під час затримання осіб, які підозрюються у вчиненні злочину необхідно пам'ятати, що працівник міліції має право затримувати цих осіб за таких підстав (згідно ст.106 КПК України; ст. 236, 237 Статуту ППСМ України):

особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;

коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вказують на дану особу, що саме вона вчинила злочин;

коли на підозрюваному або його одягу, при ньому або в його житлі виявлені явні сліди злочину.

За наявності інших, неперевіраних даних, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, її може бути затримано працівником міліції лише в тому разі, коли ця особа намагалася втекти, або виявила непокору законній вимозі працівника міліції. Враховуючи викладене, перед прийняттям рішення про силове затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, необхідно чітко осмислити правомірність своїх дій.

Правомірним силове затримання буде тоді, коли насильницькі дії, спрямовані на обмеження волі злочинця, з метою доставляння його у відповідні

органи влади, були вимушено викликані необхідністю затримання і відповідають небезпечності вчиненого посягання та обстановці затримання злочинця.

Неприпустимо наносити шкоду затримуваному, якщо він не ухиляється від затримання, а також особі, що вчинила адміністративне правопорушення або злочин, що не представляє великої суспільної небезпеки.

Дії працівників міліції щодо затримання злочинців та осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, вимагають пильності, рішучості, витримки, вміння швидко орієнтуватись в обстановці і неухильно дотримуватися вимог Закону України «Про міліцію».

Враховуючи викладене, перед прийняттям рішення на переслідування і затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, необхідно чітко уявити правомірність дій міліціонера.

Переслідуючи по гарячих слідах осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, потрібно не забувати про застережні заходи на випадок можливого збройного або іншого фізичного опору з боку переслідуваного або його співучасників, що можуть знаходитись поблизу. Привести в бойову готовність особисту зброю: змістити кобуру ближче до пряжки ремня, розстебнути її, перевірити чи легко виймається пістолет, дослати патрон до патронника, при необхідності перекласти зброю в більш зручне місце. При переслідуванні потрібно бути пильним і мати на увазі, що злочинцем можуть бути викинуті або загублені знаряддя злочину (рушниця, ніж, кастет і т.п.), речі, які належать потерпілому і самому злочинцю, коштовності та інші предмети (наприклад, фальшиві гроші і т.п.), що мають відношення до вчиненого злочину.

Під час переслідування і пошуку злочинця необхідно орієнтувати про його прикмети та викрадені речі інших працівників міліції, обслуговуючий персонал вокзалів, підприємств торгівлі та громадського харчування.

При одночасному переслідуванні декількох злочинців або підозрюваних у скоєнні злочину, працівники міліції не повинні розділятися. Переслідувати потрібно тільки одного з двох злочинців, а не намагатись поодиноці затримати обох.

При переслідуванні двома працівниками міліції одного злочинця вони не повинні бігти один за одним, Між ними повинен зберігатись широкий інтервал. Працівник, підстраховуючи колегу, який знаходиться попереду, повинен розташовуватись збоку від нього на одному з флангів.

Нормативні акти МВС України, щодо гарантії особистої безпеки також вимагають при затриманні злочинця:

1. По можливості повідомити чергового щодо наміру затримання.
2. Привести у готовність вогнепальну зброю.
3. Залучити сусідній наряд або інших працівників міліції.
4. Уміти орієнтуватись на місцевості, де перебуває злочинець, визначити місця можливої втечі або переховування.

5. Провести блокування сусідніми нарядами території перебування злочинця.

6. Врахувати особливості та умови місцевості (об'єкта), особу затримуваного, можливі ускладнення при затриманні, якщо з боку затримуваного, його спільників і співучасників буде виявлений опір, наявність скупчення людей, умови застосування зброї та спецзасобів.

7. З'ясувати, чи злочинець діє сам, чи має спільників.

8. Визначити конкретного працівника, який буде затримувати злочинця, а також які прийоми рукопашного бою слід застосовувати.

9. Визначити зручний час та місце для проведення затримання.

10. Визначити обов'язки кожного працівника та питання взаємодії (візуальний контакт та вогневе прикриття).

11. Бути готовим до фізичного опору з боку злочинця, мати дані щодо його характеру та поведінки.

12. Непомітно наблизитися до особи, яку мають затримувати, та спостерігати за нею.

Як свідчить практика, затримання правопорушників безпечніше проводити, коли кількість працівників міліції щонайменше удвоє перевищує кількість затримуваних. Причому, якщо затримання одного правопорушника проводять троє чи більше працівників, це значно полегшує їх завдання.

Складнішою є задача, коли одного правопорушника затримують два працівники. У цьому випадку кожен з них повинен знати свою роль у затриманні, діяти чітко і узгоджено. Тому, відпрацьовуючи затримання вдвох, працівникам доцільно розподіляти між собою обов'язки.

Працівники, які безпосередньо здійснюють затримання повинні бути найбільш фізично підготовленими та досвідченими, діяти швидко та рішуче, і зразу можуть подавити опір затримуваного.

Один з них виступає у ролі ведучого — умовно перший працівник, другий — у ролі страхуючого — другий працівник.

Перший працівник виконує прийоми на ліву руку правопорушника, другий працівник — на праву й надягає, за необхідності, наручники.

Перший працівник виконує одну з таких дій: блокує ліву руку об'єкта затримання захопленням її двома руками, застосовує на неї больові прийоми, захоплює шию об'єкта затримання плечем і передпліччям для проведення задушливого прийому або голову — больового прийому, виконує кидки чи звалювання, наносить удари. Найпростішою і надійною дією першого працівника є блокування руки правопорушника з нанесенням відвертаючого удару ногою.

Другий працівник, одночасно з діями першого, проводить больові прийоми на праву руку об'єкта, кидки чи його звалювання з подальшим переведенням у положення лежачи на животі та переходом до застосування больових прийомів ("загин руки за спину", дотиск кисті, важелі ліктьового суглобу, больові прийоми на ноги та ін.) і надягання наручників.

У ряді випадків перший і другий працівники працюють практично синхронно.

При всіх способах затримання захоплення кінцівок правопорушників проводиться одночасно обома працівниками.

Всі дії по затриманню правопорушника повинні виконуватись синхронно за командою першого працівника. Перед початком затримання працівники домовляються про умовні сигнали, які будуть свідчити про початок їх дій: розстебнути гудзик, зняти або доторкнутися до кашкета, галстука, поправити щось у своєму одязі тощо. Подавши такий сигнал, працівник впевнений, що партнер вчасно надасть допомогу.

При груповому затриманні об'єкта необхідно не тільки заздалегідь скласти план дій: хто, який прийом проводить і на яку руку, хто затуляє рота, хто перехоплює зброю чи її вибиває, хто надягає наручники і здійснює зовнішній огляд, хто, яким засобом транспортує, але й відпрацювати до автоматизму свої дії.

Як правило, дії по затриманню тісно узгоджуються з тактикою непомітного наближення до об'єкта затримання, в основному ззаду чи з боку. Заключні дії затримання — кидки, больові та задушливі прийоми, збивання з ніг — мають бути виконані у надзвичайно короткий відрізок часу, як бездоганно відпрацьований трюк. Якщо непомітно наблизитися до об'єкта не вдається, необхідно зачекати його наближення.

У деяких випадках затримання (для запобігання опору з боку особи, що підозрюється у вчиненні злочину) доцільно використовувати мотиви, які не є істинними причинами затримання, наприклад, порушення цією особою громадського порядку. При цьому не обов'язково починати з перевірки документів, оскільки підозрюваний замість документів може дістати зброю і застосувати її. Якщо прийняте рішення про перевірку документів, то необхідно вжити запобіжних заходів, а саме: стояти на відстані одного кроку напівоберту праворуч від того, кого перевіряють, та пильно стежити за його діями.

Затримання правопорушника при скупченості людей є дуже небезпечним для оточуючих через те, що озброєний опір може призвести до випадкових жертв.

Тому, по можливості, затримання треба проводити у малолюдних місцях, віддалених від прохідних дворів, зупинок міського транспорту та інших місць, де ці дії можуть ускладнитися наявністю великої кількості людей.

Якщо у об'єкта затримання є зброя, то його необхідно обеззброїти, застосувавши больовий прийом, або вибити з рук зброю, виключивши її можливе застосування: швидким ударом своєї зброї по правому плечу об'єкта або по зброї, а при затриманні особливо небезпечного озброєного правопорушника ударом по голові ззаду. За необхідності можна затулити рот правопорушника підручними засобами чи накинути на його голову куртку, сорочку, мішок тощо.

Невиконання цього правила нерідко призводить до тяжких і непередбачуваних наслідків, а саме: об'єкт затримання виринає і використовує зброю, виникає реальна загроза життю і здоров'ю учасників групи затримання і сторонніх осіб.

При проведенні затримання правопорушника завжди слід враховувати, що його співники можуть спровокувати перехожих втрутитись у начебто незаконні дії працівників міліції, внести за мешкання і дати можливість правопорушнику втекти.

Особливу обачливість, винахідливість і сміливість слід виявляти при затриманні групи осіб, що підозрюються у вчиненні злочину. Приймавши рішення їх затримати, необхідно, не припиняючи спостереження за учасниками групи, по радіостанції, телефону або на інший спосіб запросити допомогу у оперативного чергового по органу внутрішніх справ і найближчих нарядів міліції для затримання злочинців. Якщо допомога вчасно не надійшла, а зволікати з затриманням не можна, необхідно це зробити самостійно.

Вирішальну роль при цьому має фактор раптовості та рішучих дій міліціонерів. Наприклад, доцільно непомітно наблизитися до переслідуваних, перекрити їм найбільш можливий шлях відходу і коли вони менше всього здатні чинити опір, голосно скомандувати: «Стій! Руки вгору!» і оголосити про затримання, наказати затриманим рухатись в даному напрямку, не випускаючи їх ні на мить з поля зору.

Після проведення затримання відразу проводиться надягання на затриманого наручників, здійснюється зовнішній огляд одягу, речей затриманого з метою вилучення зброї та інших предметів, які він може використати для нападу на міліціонера, після цього об'єкт доставляється в органи міліції. Або після затримання порушника відводять у безлюдне місце, що знаходиться поблизу від місця затримання (ніші, арки будинків, закутки двору), для надягання наручників, проведення зовнішнього огляду та подальшого конвоювання.

Той чи інший спосіб затримання і доставляння застосовується залежно від напрямку підходу, особливостей статури, одягу правопорушника і працівників та інших обставин.

Як і при одиночному затриманні, об'єкт атакується раптово, причому працівники можуть наближатися до нього з різних напрямків. Затримання повинно бути для злочинця завжди несподіваним.

Перш ніж атакувати, необхідно оцінити статуру об'єкта затримання, взаємне розташування працівника й об'єкта і дистанцію між ними, готовність злочинця до опору, а також одяг свій та об'єкта. Від цього залежить правильний вибір прийому й успіх затримання.

Затримання повинно обов'язково починатися з підготовчої (відволікаючої) дії. Її мета – відвернути увагу злочинця, змусити його прийняти положення, зручне для виконання обраного прийому й обмежити на короткий

час можливість опору. Прийоми відвернення уваги злочинця ефективні лише тоді, коли вони мають неочікуваний та інтенсивний характер.

Відвернення уваги може бути

- *вербальне*: розпочати зі злочинцем розмову, зняти напруження, поводитись при цьому спокійно і невимушено;
- *візуальне*: кидання предметів у обличчя (кашкета, папки, планшета), виконання жесту рукою в бік тощо;
- *слухове (звукове)*: голосне вигукування, плескання у долоні тощо;
- *фізичне*: нанесення удару, який відвертає увагу, захват, накидання на голову злочинця куртки, піджака.

Залежно від ситуації і тактичного задуму силове затримання може здійснюватися при підході обох працівників спереду або ззаду, одного спереду, а другого ззаду, одного спереду, а другого збоку, обох працівників збоку та інші варіанти підходів до правопорушника.

У даному розділі посібника наведено приклади дій працівників міліції у стандартних ситуаціях за схемою 2-1 (два працівники — один правопорушник) і має місце фактор затримання несподівано (у реальних ситуаціях працівники вдягнені у цивільний одяг).

Затримання при підході обох працівників ззаду

Спосіб 1. Обидва працівники проводять захоплення рук (фото 1). Перший працівник наносить відволікаючий удар у підколінний згин лівої ноги

Фото 1

Фото 2

Фото 3

Фото 4

правапорушника (фото 2), другий виконує на праву руку правопорушника “загин руки за спину” поштовхом і вільною рукою захоплює одяг на його правому плечі (фото 3) Другий працівник проводить “загин руки за спину” поштовхом і вільною рукою захоплює за очі або волосся (фото 4)

Спосіб 2. Перший працівник правою рукою виконує захват за ліве стегно порушника зсередини, одночасно захоплює своєю лівою рукою його ліву руку. Другий працівник виконує те саме на праву сторону (фото 5). Перший і другий одночасно відривають ноги

Фото 5

Фото 6

Фото 7

порушника від землі і, рухаючись вперед, кидають його на землю на живіт. Перший притискає голову,

другий — руку до підлоги та виконують по чергову “загин руки за спину” (фото 6; 7).

Спосіб 3. Перший працівник з кроком лівою ногою вперед ліворуч лівою рукою виконує захват лівої руки порушника, другий — обома руками виконує захват його правої руки. Перший працівник

Фото 8

Фото 9

плечем правої руки зверху вниз наносить удар у шию

правопорушника ззаду (фото 8). Навалюючись на противника груддю, робить крок правою ногою вперед, збиває правопорушника на землю і своєю правою рукою придушує плечем і передпліччям, а лівою застосовує прийом “важіль руки всередину”. Спочатку другий працівник на праву руку правопорушника застосовує прийом “загин руки за спину”, потім перший на ліву руку (фото 9).

Спосіб 4. Перший працівник проводить дотиснення кисті, другий — „загин руки за спину” поштовхом.

Спосіб 5. Перший працівник проводить захоплення шиї плечем і передпліччям, під пахву, і здійснює задушливий вплив. Другий працівник проводить „загин руки за спину” поштовхом.

Спосіб 6. Перший і другий працівники захоплюють однойменними руками зап'ястки рук порушника, вільною рукою виконують поштовх у плечовий суглоб, стопою своєї ближньої до порушника ноги виконують поштовх у підколінний згин ноги порушника, переводячи його у положення лежачи.

Затримання при підході одного працівника ззаду, іншого — спереду

Спосіб 1. Перший працівник захоплює шию правопорушника плечем і

Фото 10

Фото 11

Фото 12

передпліччям ззаду та проводить придушення, інерцією маси свого тіла звалює об'єкт назад (фото 10).

Другий працівник захоплює ноги правопорушника під свої пахви і вдвох несуть об'єкт у машину чи укриття (фото 11; 12) або другий працівник застосовує прийом “важіль ліктя через передпліччя”, дотиск кисті, “загин руки

за спину”, тобто те, що більше відповідає обставинам чи краще може виконати працівник.

Таким способом можна проводити затримання правопорушника при підході одного працівника ззаду чи ззаду збоку, другого — збоку.

Спосіб 2. Перший працівник, підійшовши спереду, блокує ліву руку правопорушника, наносить ногою відвертаючий удар. Другий працівник, підійшовши ззаду, захоплює праву руку правопорушника і проводить “загин руки за спину” поштовхом. Перший застосовує прийом “загин руки за спину” ривком на іншу руку.

Спосіб 3. Перший працівник, підійшовши спереду, проводить на ліву руку правопорушника „важіль ліктя через передпліччя”. Другий працівник, підійшовши ззаду, захоплює праву руку правопорушника і проводить “загин руки за спину” поштовхом.

Спосіб 4. Перший працівник, підійшовши ззаду проводить удушення плечем і передпліччям. Другий працівник, підійшовши спереду, захоплює праву руку правопорушника і проводить „важіль ліктя через передпліччя”.

Спосіб 5. Перший працівник, підійшовши спереду, блокує ліву руку правопорушника. Другий працівник, підійшовши ззаду, захоплює порушника за волосся (або за одяг на шії) та ривком руками на себе-вниз з одночасним ударом стопою у підколінний згин, змушує порушника прогнутися назад. Після втрати правопорушником рівноваги, він захоплює його праву руку своєю правою рукою, протягає вправо-на себе і проводить „важіль ліктя через передпліччя”. Перший працівник проводить „загин руки за спину” ривком на ліву руку порушника і захоплює своєю лівою рукою за волосся на його голові (або за одяг на шії).

Затримання при підході обох працівників спереду збоку або з обох боків

Спосіб 1. Обидва працівники захоплюють однойменними руками об’єкт

Фото 13

Фото 14

Фото 15

за зап’ястки, притискаючи їх до свого тулуба, другою рукою відкидають голову об’єкта назад (ударом чи натискаючи рукою)

(фото 13; 14). Руки, якими працівники наносили удари у голову, заводять під лікті правопорушнику, захоплюючи передпліччя своєї другої руки та зчіплюючи руки у “замок”. Тиснувши передпліччями на лікті супротивника знизу і віджимаючи його руки вниз, проводять “важіль ліктя через передпліччя” (фото 15).

Спосіб 2. Обидва працівники захоплюють однойменними руками об’єкт за зап’ястки. Перший працівник другою рукою тисне на очі затримуваного і

відкидає його голову назад. Другий працівник блокує ближню до себе ногу правопорушника, наступаючи йому на стопу, та проводить дотиск кисті другої руки правопорушника (фото 16). Перший працівник проводить “важіль ліктя через передпліччя” (фото 17).

Спосіб 3. Обидва працівники захоплюють однойменними руками об’єкт за зап’ястки. Перший працівник проводить блокування лівої руки порушника, притискаючи її до свого тулуба. Другий працівник проводить „загин

Фото 16

Фото 17

руки за спину” поштовхом і правою рукою, використовуючи больовий вплив на голову порушника, примушує його випрямитися. Перший працівник проводить „важіль ліктя через передпліччя”.

Спосіб 3. Обидва працівники захоплюють однойменними руками руки правопорушника за зап’ястки, блокують його ноги, наступаючи йому на стопи, другими руками відкидають голову об’єкта назад та проводять одночасно дотиск кистей перед грудьми.

Якщо при проведенні дотиску кисті, правопорушник зігнув пальці у кулак, то необхідно за допомогою больового впливу на великий або вказівний палець розтиснути кулак і провести важіль пальців з дотиском кистей перед грудьми у бік протилежний природному згину.

Спосіб 4. Обидва працівники захоплюють однойменними руками руки правопорушника за зап’ястки, вільною рукою наносять ззаду знизу удар у ліктьові згину порушника, виконуючи „загин руки за спину” поштовхом.

Затримання при підході обох працівників спереду

Фото 18

Фото 19

Спосіб 1. Обидва працівники захоплюють однією (однойменною) рукою руки правопорушника за плече зсередини, пальці своєї другої руки накладають на його очні яблука (фото 18). Далі кожен працівник, виконуючи крок правою ногою вперед, одночасно різко віджимає голову

правопорушника назад і затискає його плечі під своєю пахвою (фото 19). Захоплені руки правопорушника працівники міцно притискають кожен до свого тулуба. Для міцності захоплення один з них захоплює себе за одяг, другий накладає кисть своєї руки на передпліччя. Додатково можна стиснути затриманого тулубами.

Фото 20

Фото 21

Фото 22

Спосіб 2. Перший працівник блокує ліву руку порушника. Другий виконує такі дії: лівою рукою захоплює праву руку порушника і притискає її до свого лівого боку, робить крок лівою ногою вперед і вліво та ставить її на одній лінії з ногами порушника, кистю лівої руки натискає на його спину трохи вище попереку у напрямку до себе. Одночасно плечем правої руки зверху вниз натискає на шию правопорушника спереду, а передпліччям захоплює шию позаду (фото 20).

Навалюючись груддю на порушника, збиває його на землю, а сам, виконуючи крок вперед правою ногою, опускається на землю на зігнуту всередину праву ногу. Захоплює своєю лівою рукою зап'ясток правої руки об'єкта і проводить “важіль руки через стегно”, а правою рукою — придушення супротивника передпліччям. Перший працівник, після звалювання правопорушника на землю притискає його ліву руку до землі (фото 21).

Перший працівник проводить своєю лівою рукою дотиск кисті, а правою — скручує за підборіддя голову правопорушника праворуч, починаючи підйом затриманого (фото 22, 23). Другий працівник ривком правою рукою за лікоть на себе і поштовхом лівою рукою захопленої кисті від себе, переходить на “загин руки за спину” (фото 24; 25).

Спосіб 3. Обидва працівники одночасно ближніми до об'єкта затримання руками захоплюють його плечі трохи вище ліктьового згину зсередини, а дальню

Фото 23

Фото 24

Фото 25

руку пропускають між кистю і тулубом правопорушника. Виконавши ривок за лікоть з розворотом на 180°, дальньою рукою, наклавши її на ліктьовий згин, проводять “загин руки за спину”. Вільною рукою один працівник захоплює об'єкт за підборіддя, наклавши передпліччя на шию, другий — захоплює ближнє плече.

Спосіб 4. Обидва працівники проводять захоплення рук порушника. Перший працівник наносить ногою відвертаючий удар, другий виконує

ривком “загин руки за спину” ривком на праву руку порушника і вільною рукою захоплює одяг на його правому плечі. Другий працівник проводить ривком “загин руки за спину” ривком і вільною рукою захоплює за очі або волосся.

Спосіб 5. Обидва працівники захоплюють кисті правопорушника як для проведення „важеля руки назовні”. Проводячи „важіль руки назовні”, виконують задню підніжку і звалюють порушника на спину. Перший працівник скручуючи руку у середину, переводить порушника у положення лежачи на животі, сідає верх і блокує руку у положенні „загину руки за спину”. Перший працівник обходить порушника за головою, натягуючи руку і скручуючи її усередину, переходить на іншу сторону і фіксує „важіль руки усередину”.

Спосіб 6. Перший працівник проводить кидок (будь-який) з переходом на утримання збоку. Другий працівник проводить дотиск кисті на вільній руці. Перший проводить „вузол руки” з переходом на „загин руки за спину” з одночасним переворотом порушника у положення лежачи на животі, сідає верхи, ноги на колінах. Другий працівник обходить порушника за головою, натягуючи руку і скручуючи її усередину, переходить на іншу сторону і фіксує „важіль руки усередину”.

Затримання під загрозою застосування вогнепальної зброї

Перший працівник зі зброєю зупиняє підозрюваного попереду від себе чи збоку. При цьому він вголос подає належні команди (попереджувальні, репрезентативні, виконавчі). Другий працівник, розташовуючись з іншого боку таким чином, щоб забезпечити свою безпеку на випадок пострілу, застосовує больовий прийом і здійснює доставляння затриманого, наприклад до автомобіля. При наданні допомоги перший працівник спрямовує вогнепальну зброю на порушника, загрожуючи її застосувати, у критичні моменти робить постріли.

Таке затримання дозволяє швидко захопити правопорушника, який йде, і заштовхнути в автомобіль, який має стояти позаду чи недалеко від місця затримання. Дії працівників мають бути узгодженими та швидкими.

Надання допомоги працівнику при затриманні, якщо порушник чинить опір

Якщо один працівник проводить затримання і той кого затримують чинить опір, то другий працівник повинен підійти до затримуваного зі сторони його вільної руки і захопити її за зап'ясток своїми двома руками, наступити порушнику на ногу і повиснути на його руці. Це полегшить проведення прийому затримання першому працівникові (наприклад шляхом виконання „загину руки за спину”, способом „під ручку”, важелем ліктя через передпліччя тощо).

Крім захоплення зап'ястка руки порушника своїми двома руками, блокування його руки можна виконувати й у такий спосіб: при підході спереду чи позаду збоку від порушника з боку його лівої руки, своєю правою рукою

захопити руку порушника за зап'ясток і відвести її убік; свою ліву руку пропустити між тулубом і рукою порушника і захопити нею його плече зверху; своєю правою рукою охопити руку порушника зовні і захопити її вище ліктя; руку порушника щільно пригорнути до грудей.

Взаємодія при затриманні у сутичці

Під час вільної сутички з правопорушником, перший працівник (найбільш підготовлений) прагне підійти спереду, а другий зайти ззаду, захопити і блокувати ліву руку (зробити удушення плечем і передпліччям, кидок із захопленням ніг позаду, удар ногою в область попереку, боковий удар ногою по ногах, обхопити тулуба з руками чи провести больовий прийом на руку). Перший працівник одночасно наносить розслаблюючі удари руками і ногами, проводить на праву руку больовий прийом, при необхідності використовуючи больові впливи на пальці.

Затримання порушника, що рухається на велосипеді, мотоциклі чи коні

Група працівників міліції розташовується по обидва боки дороги. Двоє протягають через дорогу мотузку, натягають її, притискають до землі і, стоячи, сидячи чи лежачи тримають кінці мотузки. Третій і четвертий працівники, замаскувавшись, лежать біля дороги – один з мотузками для зв'язування (наручниками), інший з кляпом для затикання рота. П'ятий працівник спостерігає і тримає зброю на готові. Коли порушник наблизиться, необхідно різко підняти і натягнути мотузку на рівні живота, грудей і нею зірвати його з транспорту, що рухається. Третій і четвертий працівники накидаються на нього і зв'язують (надають наручники), а перший і другий, що діяли мотузкою, прибирають сліди (мотоцикл, велосипед) чи ловлять коня.

ЗАТРИМАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА У ПРИМІЩЕННІ

При прибутті на місце скоєння злочину візуально вивчаються шляхи можливого відходу злочинців та ситуацію, що склалася. За умови відсутності негайного втручання місце події блокується, забезпечується його охорона та очікується прибуття інших нарядів міліції (ППСМ, спецпідрозділ).

Приготувавши зброю, спорядження, блокуються шляхи можливого відходу злочинця, займає зручне для спостереження місце. Працівники міліції підходять до будівлі зосереджено, не випускаючи з поля зору один одного. При огляді не пересуваються близько до стін будівлі і безпосередньо під карнизами чи виступами. Ріг будівлі необхідно обходити на безпечній відстані.

Якщо є підстави вважати, особи, які підозрюються у вчиненні злочину знаходяться у середині будівлі, то виходи з неї блокуються і провадиться її ретельний огляд. Ці дії провадить група у складі не менше двох чоловік.

Групу, що проводить огляд, повинна прикривати інша група працівників міліції. У багатоповерхових будинках огляд починається з верхнього поверху, оскільки злочинця, який вимушений буде спускатися з верхнього поверху, внизу легше знешкодити, оскільки вгорі він, перебуваючи у безвихідному становищі, частіше вдається до зброї.

При наявності у будинку ліфта, старший наряду піднімається ним до верхнього поверху та блокує його, проводить огляд виходів на горище. Після цього спускається вниз до необхідної квартири (приміщення і т.п.), оглядаючи сміттєві шахти, сходи, площадку перед квартирою (приміщення і т.п.) та чекає напарника. Напарник блокує (при наявності) другий ліфт і пішки піднімається сходами до необхідної квартири (приміщення і т.п.) оглядаючи площадки. При виявленні сторонніх осіб зупиняє їх, встановивши необхідну дистанцію, доповідає іншим членам наряду та після знаходження допомоги, встановлює особу, підстави її знаходження на даному місці. Особливу увагу звертає на осіб, які мають при собі сумки, валізи тощо. Категорично забороняється знаходитись в отворі дверей при їх обстеженні. Слід пам'ятати, що неприцільний вогонь, як правило, ведеться на рівні грудей або живота стріляючого. Рішення про огляд квартири приймається тільки після зустрічі біля неї обох працівників

Перед початком огляду треба, по можливості, уточнити план та розміщення приміщення (під'їзд, поверх, наявність ліфтів, вихід вікон на різні боки будинку) та вірогідні місця укриття злочинців, а також розподілити обов'язки, визначити сигнали взаємодії, перевірити екіпіювання, привести зброю у бойову готовність. Обов'язково треба залишати одного працівника із зовнішнього боку для припинення можливої спроби втечі.

При огляді приміщення один міліціонер швидко заходить, стає спиною до стіни і слідкує за обстановкою, в той час як інший їх оглядає.

При доланні відкритих отворів дверей двома партнерами працівник, який займає позицію біля правого одвірка, обстежує ліву половину приміщення, той,

що знаходиться біля лівого одвірка, — праву, при цьому дула їх зброї ніби перехрещуються — звідси назва прийому “перехрещування стволів”.

Якщо будинок у момент огляду затемнений, рекомендується уникати положення, при якому силует міліціонерів, що входять, чітко вимальовується. Ручний ліхтар міліціонер повинен тримати на відстані від свого тулуба, що дезорієнтує порушника. Виявлених підозрюваних, якщо вони чинили опір, у наручниках передають під охорону групі прикриття, а потім продовжують огляд приміщення.

Якщо достовірно відомо, що у визначеному приміщенні переховуються озброєні особи, їм спочатку пропонують здаватися, а тільки потім, у разі відмови, атакують, застосовуючи спеціальні засоби.

Затримання правопорушника на сходах у під'їзді

Працівники піднімаються сходами, розташувавшись один за одним на відстані трьох сходинок, тримаючись стіни (фото 3.1).

Фото 26

Фото 27

Фото 28

Фото 29

Перший працівник, пропустивши об'єкт затримання вниз на одну сходинку, виконує захват своєю лівою рукою зап'ястка його лівої руки, правою наносить удар у потилицю, притискаючи голову об'єкта до стіни. Другий працівник одночасно виконує захват другої руки об'єкта і притискає її до стіни та проводить “загин руки за спину” (фото 26; 27; 28; 29).

Ті самі дії виконуються у випадку, коли об'єкт затримання піднімається сходами вгору, а працівники спускаються вниз.

Затримання правопорушника за столом при підході обох працівників ззаду

Спосіб 1. Обидва працівники захоплюють з двох боків руки об'єкта затримання і розтягують їх в сторони на столі. Перший працівник натисканням долонею зверху вниз на шию притискає голову об'єкта затримання до столу. Спочатку другий працівник (фото 30), а потім перший проводять “загин руки за спину” (фото 31).

Фото 30

Фото 31

Спосіб 2. Обидва працівники захоплюють з двох боків руки об'єкта затримання і розтягують їх в сторони на столі. Перший рухом зверху

Фото 32

Фото 33

Фото 34

вниз захоплює шию правопорушника своїм плечем і передпліччям, притискаючи об'єкт спочатку до столу (фото 32), потім тягне назад, звалюючи разом зі стільцем на підлогу (фото 33). Опускаючись коліном лівої ноги на підлогу і залишаючи праву ногу у положенні випаду, проводить “важіль руки через стегно”. Другий, розташовуючись з іншого боку біля правопорушника, після його падіння проводить “важіль руки через стегно” (фото 34).

Спосіб 3. Обидва працівники захоплюють з обох боків руки об'єкта затримання і розтягують їх в сторони на столі. Перший працівник натиском долонею зверху вниз на шию правопорушника притискає голову об'єкта затримання до столу. Другий захоплює кисть для проведення “важеля назовні”

Фото 35

Фото 36

Фото 37

(фото 35). За командою другого працівника перший відпускає затриманого, а другий з кроком лівою ногою назад і розворотом ліворуч проводить “важіль руки назовні” (фото 36; 37) з переводом у положення лежачи обличчям вниз і переходом до затримання.

Спосіб 4. Обидва працівники захоплюють з двох боків руки об'єкта затримання і розтягують їх в сторони на столі. Далі обидва працівники поштовхом проводять “загин руку за спину” (фото 38). Перший наносить удар ногою вперед по столу, звалюючи його. Виводять затриманого через стіл вперед (фото 39).

Фото 38

Фото 39

Затримання правопорушника за столом при підході обох працівників спереду

Спосіб 1. Обидва працівники захоплюють різнойменними руками з двох боків руки об'єкта затримання і розтягують їх в сторони на столі. Іншими руками притискають його голову до

Фото 40

Фото 41

столу (фото 40). Перший працівник виконує своєю лівою рукою ривок за лікоть правопорушника на себе і з кроком правою ногою вперед проводить "загин руки за спину" (фото 41). Другий працівник так само проводить "загин руки за спину" на іншу руку.

Спосіб 2. Перший працівник захоплює одяг супротивника на плечах об'єкта обома руками і, перекидаючи стегном стіл на об'єкт, притискає його до столу. Спочатку другий працівник проводить "загин руки за спину" на ліву руку. Потім перший проводить "загин руки за спину" на праву руку (фото 42; 43; 44).

Фото 42

Фото 43

Фото 44

Спосіб 3. Перший працівник швидко перекидає на об'єкт затримання стіл (коліном, руками), утруднюючи його піднімання. Лівою рукою захоплює праву руку

об'єкта, правою — потилицю і притискає його голову до столу (особливо небезпечного правопорушника можна вдарити головою об стіл). Другий проводить "загин руки за спину" на ліву руку, перший "загин руки за спину" на праву руку.

Затримання правопорушника в приміщенні зі стільця

Перший працівник, підійшовши до об'єкта затримання, який сидить, ззаду захоплює його шию плечем і передпліччям та придушує його. Другий працівник виконує захват об'єкта за ноги і допомагає витягти його з приміщення.

Правопорушника, затриманого у приміщенні, вивести через двері непросто. Для цього можна його переносити на спині, застосовуючи удушення ззаду плечем і передпліччям, або конвоювати захватом однією рукою за статеві органи, а другою — за волосся, одяг на шії.

ЗАТРИМАННЯ ОЗБРОЄНИХ ЗЛОЧИНЦІВ

Одним з найскладніших службових завдань, які стоять перед працівниками міліції є затримання озброєних злочинців.

Як правило, для затримання озброєних злочинців плануються і проводяться спеціальні операції, тобто комплекс спрямованих на їхній захват або знешкодження оперативного - розшукових, військових, режимних заходів та бойових дій, що здійснюються органами внутрішніх справ у взаємодії з іншими відповідними органами за скоординованим планом, у короткий термін, при максимальному зосередженні наявних сил та засобів.

Операція по захвату озброєних злочинців проводиться за заздалегідь розробленим в органах внутрішніх справ типовим планом. У ній беруть участь групи блокування, прикриття, захоплення та резерву.

Виконання головного завдання операції – знешкодження та затримання озброєних злочинців – здійснюється штурмовою групою – групою захоплення, яка формується з найпідготовленіших працівників, які добре володіють різними видами зброї та прийомами рукопашного бою.

Чисельність групи захоплення, її склад визначаються за кожною конкретною ситуацією, при цьому передусім до уваги береться кількість злочинців, їхня озброєність, особливості укриття. Як правило, вона повинна у 2-3 рази перевищувати чисельність осіб, яких необхідно затримати.

Прийнявши рішення про екстрене затримання озброєних злочинців працівники повинні мати і оцінити максимальну інформацію про умови затримання, а саме:

- чисельність злочинців, склад, озброєність, характер дій;

- наявність сторонніх громадян поблизу укриття та у районі затримання злочинців, їхнє розміщення та стан;

- місцевість у безпосередній близькості від укриття злочинців і на підступах до нього;

- місцеве населення (його чисельність, ставлення до правоохоронних органів);

- метеорологічні умови та інші чинники.

Крім того необхідно реально оцінити свої можливості (чисельність працівників, рівень бойової та фізичної підготовленості, оперативно-технічні можливості).

Гарантією особистої безпеки має бути завчасне визначення напрямку вогню, розміщення працівників у захищених місцях, а також неухильне дотримання порядку дій.

Застосування зброї під час затримання дозволяється тільки у випадках, зазначених у відповідних актах, або за наказом керівника операції.

Кожний працівник, який використовує вогнепальну зброю, зобов'язаний точно дотримуватися умов безпеки, вести вогонь по добре видимих цілях, що знаходяться на близькій відстані, і тільки тоді, коли на лінії вогню немає інших

працівників або сторонніх осіб. Забороняється стріляти по невизначеній цілі, у напрямку будь-якого звуку (шурхіт, шум), а також у напрямку працівника, який переслідує злочинця, що намагається зникнути.

Транспортування поранених

Під час вогневого протистояння зі злочинцями, виникають ситуації, коли поранений працівник міліції не може самостійно пересуватися і його необхідно, як найшвидше, перемістити до найближчого можливого укриття.

Транспортування пораненого здійснюється одним чи двома працівниками. Самостійно працівник може транспортувати пораненого переповзаючи „по-пластунські” і тримаючи його на собі. Права рука пораненого затискається під пахвою своєї правої руки або його ліва рука захоплюється правою рукою через своє ліве плече. Переповзаючи „по-пластунські”, працівник, який транспортує пораненого, працює ліктями рук і ногами.

У відносно безпечному місці, де є можливість рухатися на повний зріст, використовують способи перенесення пораненого на собі:

з захопленням пораненого на плечі („млином”);

з захопленням пораненого на спину, при цьому руками підтримуючи пораненого за підколінні згини.

Для переміщення пораненого, який лежить на спині, із захопленням його на плечі („млином”) виконуються наступні дії:

1. Помістити руки потерпілого над його головою і схрестити його щиколотки, опустившись на коліно біля потерпілого, перекотити його на живіт.

2. Сісти зверху на спину потерпілого, дивлячись у бік його голови і просунути свої руки під його груди, а потім зчепити їх.

3. Рухаючись назад, підняти потерпілого на коліна.

4. Переміститись назад до ніг потерпілого, тим самим випрямляючи його ноги і замикаючи його гомілки.

5. Рухаючись вперед, підняти потерпілого у положення стоячи, при цьому трохи нахилившись назад для того, щоб запобігти згину його колін.

6. Надаючи постійну підтримку потерпілому, лівою рукою швидко захопити його правий зап'ясток і підняти вверх його праву руку. Миттєво просунути свою голову під його піднятою рукою, відпустити її, коли голова працівника проходить під нею. Стати обличчям до потерпілого і руками обхопити його талію. Швидко помістити свою праву ногу між його ногами і розсунути їх на 15-20 см.

7. Своєю лівою рукою захопити правий зап'ясток потерпілого і підняти його руку над своєю головою.

8. Нахилитися вперед і зігнути свої ноги у колінах, простягнути руку постраждалого назад і униз від лівого плеча, і своєю лівою рукою притиснути праву руку пораненого до свого тулуба, тим самим розміщаючи його тіло поперек своїх плечей. У той же час пропустити свою праву руку між його ногами. Підняти потерпілого.

9. Для полегшення пересування на підйомі, можна захопити правий зап'ясток потерпілого своєю правою рукою, а своєю лівою рукою спиратися на коліно своєї лівої ноги або використовувати її за необхідністю.

Альтернативним способом транспортування пораненого працівника є «волочіння». Цей простий спосіб транспортування призначений для переміщення пораненого на коротку відстань.

Працівник, який транспортує, може здійснювати „волочіння” пораненого пересуваючись у положеннях: лежачи на лівому боці; лежачи обличчям вверху, ледь піднявши тулуб, та пересуваючись спиною вперед; стоячи.

Пересуваючись лежачи на лівому боці, необхідно захопити своєю правою рукою пораненого працівника за комір його одягу або пропустити свій ремінь під його пахвами і у такому положенні здійснювати волочіння.

Лежачи обличчям вверху, ледь піднявши тулуб, і пересуваючись спиною вперед, необхідно захопити своїми обома руками комір одягу пораненого працівника. Пересуватися на боці або спиною вперед необхідно послідовно працюючи руками (ліктями) і ногами, голова пораненого повинна бути розташована на комір його одягу у при піднятому положенні.

Для того щоб здійснювати волочіння пораненого у положенні стоячи необхідно:

1. Опуститися на коліна біля голови потерпілого, який лежить на спині та просунути свої руки, долонями вверху, під плечі пораненого і міцно захопити його під пахвами.

2. Частково піднятися, підтримуючи голову потерпілого на одному зі своїх передпліч. (можна стиснути разом свої лікті і надати пораненому можливість покласти голову на обидва передпліччя.).

3. Коли поранений знаходиться в капів сидячому положенні, піднятися і здійснити волочіння назад.

Волочіння пораненого можна здійснювати на плащ-накидці з прив'язаною до неї мотузкою, перекинувши її через плече. Поранений повинен лежати спиною на плащ-накидці, прикріплений до нього знизу.

Перенесення пораненого двома працівниками може здійснюватися способами, які використовуються для перенесення осіб, що чинять пасивний опір, а також іншими способами.

Наприклад, один працівник обхоплює тулуб пораненого ззаду під руки і переводить його у положення сидячи, другий стає між ногами пораненого і обхоплює їх ззовні.

Або перший і другий працівники підходять до пораненого справа та зліва, кладуть його руки собі на плечі, а під стегнами пораненого захоплюють свої руки навхрест (утворюють „стілець”). Таким способом транспортують працівника, якого поранено у ноги.

ПРОВЕДЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО ОГЛЯДУ

Первинний зовнішній огляд одягу, речей злочинця та особи, затриманої за підозрою у вчиненні злочину є упереджувальним заходом, який виконується для забезпечення особистої безпеки працівників міліції, вилучення у затриманого зброї, предметів, які той може використати як зброю для нападу на працівника та інших громадян, вилучення можливих речових доказів, а також виключення можливості збройного опору.

Крім огляду одягу та речей, треба, по можливості, оглянути місця де знаходився підозрюваний у момент затримання і при проведенні зовнішнього огляду, з метою виявлення викинутих ним предметів, що можуть бути речовими доказами у справі.

Зовнішній огляд речей та одягу виконується без зволікань, відразу після затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину.

У першу чергу перевіряється наявність у затриманого вогнепальної, холодної та газової зброї. Після цього у визначеній послідовності «зверху вниз» ретельно обстежується головний убір, верхній одяг, взуття, при цьому одяг та взуття можуть зніматися із затриманого. Кожна річ оглядається з усіх боків, вивертається навиворіт, прощупується, перевіряються шви, підозрілі місця підпорюються. Перевіряються також усі відібрані у затриманого предмети: сумка, портфель, портмоне тощо, а також речі, які в них знаходяться.

Найбезпечніше виконувати зовнішній огляд затриманого після надягання на нього наручників або у присутності напарника, який розташовується біля затриманого і, загрожуючи зброєю, контролює його дії (страхує).

Напарник повинен зайняти таке положення, яке б забезпечувало безпечність працівника, який проводить зовнішній огляд, на випадок пострілу. При проведенні зовнішнього огляду затриманого, який стоїть, стоїть навколішки або лежить долілиць працівник, який здійснює зовнішній огляд, розташовується ліворуч (праворуч) позаду затриманого. Другий працівник, який зі зброєю контролює поведінку затриманого, розташовується ліворуч (праворуч) попереду під кутом приблизно 90° відносно партнера, який здійснює зовнішній огляд (вершиною прямого кута є затриманий).

Щоб виключити можливість нанесення йому удару ногою затриманим і забезпечити припинення протиправних дій працівник, який підстраховує, повинен знаходитися на безпечній відстані. Він уважно стежить за можливими змінами в оточуючій обстановці, появою спільників затриманого і поведінкою затриманого та постійно підтримує зоровий контакт з партнером, ставить запитання затриманому, щоб відвертати його увагу.

При проведенні зовнішнього огляду затриманого, який стоїть, спираючись руками на стіну (або транспортний засіб, огорожу тощо), працівник, який здійснює зовнішній огляд, розташовується праворуч (ліворуч) ззаду. Працівник, який страхує, розташовується ліворуч (праворуч) ззаду.

Зовнішній огляд здійснюється з дотриманням таких вимог:

1. Перед початком огляду попередити затриманого, що при спробі його опору до нього буде вжито заходів примусового характеру, аж до застосування зброї.

2. Категорично забороняється вступати в словесний діалог із затриманим, дозволяти йому озиратися, а також заважати проведенню огляду.

3. Забороняється починати зовнішній огляд доти, доки положення працівника, який проводить огляд, не буде безпечним, тобто доки оглядуваний не займе положення, яке повністю виключить можливість раптового нападу з його боку.

4. Не можна скорочувати відстань до затриманого доти, поки він не займе необхідне для проведення огляду положення.

5. Не можна стояти між ногами затриманого.

6. Не можна переносити руку через плече затриманого.

7. Не можна пропускати руку біля пахви затриманого далі, чим до середини грудей.

8. Не можна здійснювати прощупування двома руками одночасно.

9. Прощупувати голову, плечовий пояс, верхні кінцівки, тулуб, ноги затриманого необхідно подушечками пальців однієї руки.

10. Не можна засовувати руку в кишені затриманого, якщо на нього не надягнуто наручників. У випадку виявлення у кишені будь-якого предмета, необхідно вилучити його, вивернувши кишеню, захопити тканину кишені пальцями, виштовхнувши її зміст назовні.

11. Слід бути особливо обережним, якщо оглядуваний заявляє, що боїться лоскоту.

12. Не можна здійснювати огляд з боку, в який спрямовано погляд затриманого.

13. При проведенні огляду необхідно завжди дивитися на затриманого, а не на свої руки та уважно стежити за кожним його рухом

14. Працівнику не можна опускати голову вниз під час проведення огляду.

15. При проведенні зовнішнього огляду одним працівником, якого не підстраховує напарник, небажано тримати пістолет у кобурі. У випадку раптового нападу на працівника оглядуваного не завжди є можливість дістати зброю з кобури, крім того підвищується ймовірність захоплення зброї нападником.

16. При проведенні зовнішнього огляду, тримаючи пістолет в руках, на випадок непередбачуваного пострілу, треба приставити ствол зброї до тієї частини тіла, в якій немає життєво важливих органів (плечі, стегна).

17. Якщо існує ймовірність нападу з боку затриманого, патрон має бути досланий у патронник, запобіжник — у положенні “Вогонь”. Для запобігання непередбачуваного пострілу, палець повинен лежати не на спусковому гачку, а на спусковій скобі.

18. При можливості опору з боку затриманого огляд здійснювати лише після надягання на нього наручників.

Огляд здійснюється візуально та шляхом послідовного прощупування одягу і тіла, зверху вниз та знизу вгору, при цьому слід звертати увагу на місця, в яких можна приховати небезпечні речі (рукава, кишені, гомілки, головний убір, волосся, місце за коміром ззаду, під пахвами). Особливу увагу необхідно звертати на пахову, руки, спину та ноги оглядуваного.

Увага!*Не завжди достатньо одного доторкання, щоб виявити сховану зброю або інші предмети.*

При проведенні зовнішнього огляду необхідно пам'ятати, що правопорушники нерідко носять зброю потай у кишенях, що дозволяє їм виконати маневр під виглядом виймання носової хустини або документів з кишені, зненацька вийнявши зброю, застосувати проти працівника. Зброя може бути схована під руками, у складках одягу, прив'язана до шиї або у шкарпетках, прикріплена до тіла, на ногах та руках. Ножі правопорушники ховають за халявами чобіт або у потаємних кишенях, пришитих до підкладки.

У випадках, коли є підстава підозрювати, що знаряддя можуть бути замасковані (колюча зброя захована в авторучці, колючо-ріжучі предмети і зброя закріплені на гумці до одягу або тіла в плечовій та інших областях і т.п.), зовнішній огляд одягу і речей проводять з особливою уважністю.

Найефективнішою тактикою при проведенні огляду є спосіб поплескування й обшукування, що дозволяє успішно виявляти всі сторонні предмети, що можуть бути приховані в одязі або на тілі затриманого. Проте слід пам'ятати, що при проведенні зовнішнього огляду, прощупуючи та торкаючись правопорушника усією долонею, виникає небезпека уколу голкою від шприца, що може бути носієм СНІДу.

При виявленні зброї, предметів, що можуть бути знаряддям злочину, речовими доказами і т. ін., необхідно користуватися рукавичками, носовою хустинкою тощо. При виявленні небезпечних або підозрілих предметів вилучати їх необхідно методом виштовхування. Якщо це неможливо, необхідно спочатку надягнути на затриманого наручники, потім вилучити предмет і продовжити огляд.

Вилучаючи знайдену зброю, треба пам'ятати, що ця мить для затриманого є найзручнішою для захоплення руки працівника, а також для нанесення удару або застосування кидка.

При проведенні зовнішнього огляду завжди необхідно бути готовим до того, що затриманий може застосувати прийоми рукопашного бою, карате, дзюдо тощо.

Зовнішній огляд затриманого, який стоїть, спираючись руками об стіну (транспортний засіб, огорожу)

Перший працівник здійснює швидкісну підготовку до стрільби (з положення очікування або пістолет у кобурі) з окриком: "Стій! Я працівник міліції. Підняти повільно руки вгору! При непокорі буду застосовувати

вогнепальну зброю! Ви підозрюєтесь у вчиненні тяжкого злочину! Ви не несете відповідальності за відмову давати свідчення проти себе!” затримує підозрюваного. Під загрозою застосування табельної зброї попереджає затриманого, що всі подальші дії він повинен виконувати лише після спеціальних команд:

1. *Повільно, через ліве плече, кругом!*
2. *До стіни кроком руш! (під час руху затриманого у напрямку стіни не можна скорочувати дистанцію між ним і працівниками).*
3. *Не доходячи кроку до стіни, стій!*
4. *Розвести руки в сторони, опертися руками на стіну!*
5. *Розвести ноги якнайширше в сторони і поставити їх якнайдалі від стіни, стопи назовні!*
6. *Прогнути спину!*
7. *Голову повернути праворуч! Дивитись праворуч! (для проведення огляду з лівого боку) або голову повернути ліворуч! Дивитись ліворуч! (для проведення огляду з правого боку).*

Працівник, який безпосередньо здійснює огляд повинен схвати зброю до кобури, підійти до затриманого ззаду зліва, контролюючи його дії. Завести стопу своєї правої ноги до стопи лівої ноги затриманого зсередини (у готовності збити його на землю), коліном натиснути на колінний суглоб зверху вниз (фото 45). Провести зовнішній огляд найближчої до себе сторони ніг та тулуба затриманого рухом лівої руки зверху вниз. Після проведення огляду з лівого боку, відійти назад на відстань не менше двох метрів подати команду: “Голову повернути ліворуч! Дивитись ліворуч!”. Провести огляд з правого боку.

Фото 45

Ефективним способом обмеження рухів затриманого, коли він стоїть, упершись руками на стіну (машину, паркан тощо), є натискання рукою на його поперек.

При спробі затриманого вчинити опір (напад), зачепленням вибити його ногу, звалити на землю, збільшити дистанцію між ним і собою, попередити голосно про застосування зброї та примусити прийняти положення, зручне для проведення зовнішнього огляду та надягання наручників.

Зовнішній огляд затриманого, який лежить долілиць

Перший працівник здійснює швидкісну підготовку до стрільби (з положення очікування або пістолет у кобурі) з окриком: “Стій! Я працівник міліції. Підняти повільно руки вгору! При непокорі буду застосовувати вогнепальну зброю! Ви підозрюєтесь у вчиненні тяжкого злочину! Ви не несете відповідальності за відмову давати свідчення проти себе!” затримує підозрюваного. Під загрозою застосування табельної зброї попереджає затриманого, що всі подальші дії він повинен виконувати лише після спеціальних команд:

1. *”Руки за голову!” ”Пальці переплести!”*

2. *"Встати на коліна!"*
3. *"Спираючись ліктем, лягти на живіт!"*
4. *"Розвести ноги якнайширше в сторони носками назовні!"*
5. *"Голову і тулуб повернути ліворуч Дивитись ліворуч!!"*

Спосіб 1. Працівник, який безпосередньо здійснює огляд повинен сховати

Фото 46

Фото 47

зброю до кобури, підійти до затриманого справа ззаду, контролюючи його дії, наступити своєю лівою ногою на стопу правої ноги затриманого (фото 46) або коліном лівої ноги притиснути

стегно правої ноги затриманого до підлоги, а коліном своєї правої ноги заблокувати спину(фото 47). Правою рукою перевернути затриманого за лікоть на правий бік Лівою рукою провести зовнішній огляд лівого боку Відійти назад на відстань не менше як два метри і таким же чином провести огляд з іншого боку. Перехід для огляду з іншого боку здійснювати обов'язково зі сторони ніг.

Спосіб 2. Примусити затриманого зігнути праву ногу назад і повернути

Фото 48

голову і тулуб ліворуч. Працівник, який безпосередньо здійснює огляд повинен підійти до затриманого ззаду справа, сховати зброю і застосувати больовий прийом на зігнуту ногу, правою рукою повернути затриманого, тримаючи за лікоть, на правий бік. Під впливом больового прийому

прощупати затриманого лівою рукою з лівого боку (фото 48). Звільнити ногу затриманого, відійти назад на відстань не менше як два метри, примусити затриманого зігнути назад ліву ногу та повернути голову і тулуб праворуч. Провести огляд з правого боку.

Зовнішній огляд затриманого, коли той стоїть навколішки (навколішки біля стіни, транспортного засобу, огорожі тощо)

Перший працівник здійснює швидкісну підготовку до стрільби (з положення очікування або пістолет у кобурі) з окриком: "Стій! Я працівник міліції. Підняти повільно руки вгору! При непокорі буду застосовувати вогнепальну зброю! Ви підозрюєтесь у вчиненні тяжкого злочину! Ви не несете відповідальності за відмову давати свідчення проти себе!" затримує підозрюваного. Під загрозою застосування табельної зброї попереджає затриманого, що всі подальші дії він повинен виконувати лише після спеціальних команд:

1. *"Руки за голову!" "Пальці переплести!"*
2. *"Встати на коліна!"*
3. *" Розвести ноги якнайширше в сторони носками назовні!"*
4. *"Голову і тулуб повернути ліворуч Дивитись ліворуч!"*

Працівник, який безпосередньо здійснює огляд, повинен сховати зброю до кобури, підійти до затриманого справа ззаду, наступити лівою ногою на стопу правої ноги затриманого ззовні (фото 49). Стоячи збоку позаду, провести зовнішній огляд з правого боку правою рукою. Відійти назад на відстань не менше як два метри і провести огляд з лівого боку аналогічним способом.

Фото 49

Якщо затриманих кілька, необхідно вишикувати їх у шеренгу на відстань 4—6 кроків один від одного. Під загрозою застосування зброї примусити їх стати на коліна для огляду. Огляд необхідно починати з останнього у шерензі затриманого, якому після огляду з одного боку, наказати перейти у кінець шеренги і знову стати на коліна. Оглядати кожного затриманого необхідно спочатку з одного боку, контролюючи поведінку інших затриманих, потім у такому ж порядку проводиться огляд, але вже з іншого боку.

НАДЯГАННЯ НАРУЧНИКІВ

Наручники (браслети ручні) — спеціальний засіб, призначений для обмеження ступеня свободи дій при затриманні та подальшому конвоюванні затриманого.

При надяганні наручників необхідно дотримуватись загальних правил безпеки:

1) затриманий має бути у незручному для нього положенні, що гарантує безпеку працівнику;

2) голова затриманого має бути спрямована так, щоб для нього була виключена можливість спостерігати за діями працівника, який безпосередньо надягає наручники;

3) при будь-якому способі надягання наручників необхідно застосовувати для контролю за затриманим больові прийоми (важелі пальців, дотиск кисті, вузли і важелі ліктьового та плечового суглобів, больові прийоми на ноги);

4) надягання наручників проводити швидко, без зайвих додаткових дій.

Затримання з використанням наручників найбезпечніше й ефективніше у тому випадку, коли кількість працівників удвічі перевищує кількість затримуваних.

Надягання наручників у взаємодії здійснюється працівниками міліції двома способами:

- один з працівників контролює поведінку затриманого за допомогою табельної зброї, а другий безперешкодно надягає наручники та здійснює зовнішній огляд;

- обидва працівниками застосовують заходи фізичного впливу і під больовим контролем здійснюють надягання наручників та проводять зовнішній огляд.

Взаємодія працівників у ситуаціях, коли один з них контролює поведінку затриманого, загрожуючи застосувати табельну зброю, а другий безперешкодно займається надяганням наручників.

Це найбезпечніший й ефективніший спосіб надягання наручників.

Обидва працівники розташовуються і діють таким же чином, як і при проведенні зовнішнього огляду (працівник, який страхує повинен зайняти таке положення, яке б забезпечувало безпечність працівника, який проводить зовнішній огляд, на випадок пострілу).

Надягання наручників у положенні, коли затриманий стоїть

Перший працівник здійснює швидкісну підготовку до стрільби (з положення очікування або пістолет у кобурі) з окриком: “Стій! Я працівник міліції. Підняти повільно руки вгору! При непокорі буду застосовувати вогнепальну зброю! Ви підозрюєтесь у вчиненні тяжкого злочину! Ви не несете відповідальності за відмову давати свідчення проти себе!” затримує підозрюваного. Під загрозою застосування табельної зброї попереджає затриманого, що всі подальші дії він повинен виконувати лише після

спеціальних команд та змушує затриманого прийняти положення, зручне для надягання наручників:

1. *Руки в сторони, долонями назад!*
 2. *Ноги розставити ширше!*
 3. *Стопи назовні!*
 4. *Нахилитись уперед, руки витягнути назад, долонями вгору!*
 5. *Голову повернути ліворуч (праворуч), дивитись ліворуч! (праворуч!)*
- Всі команди подаються голосно, чітко і зрозуміло для затриманого.

Фото 50

Фото 51

Перебуваючи у такій позиції, затриманий почуває себе нестійко, сектор огляду в нього обмежений, він позбавлений можливості контролювати дії працівника, який безпосередньо надягає наручники.

Працівник, який надягає наручники, дістає їх і тримаючи жорстким хватом правою рукою, підходить до затриманого ззаду справа, захоплює великий палець правої руки затриманого для больового контролю і надягає перший браслет. За допомогою усної команди та посилюючи больовий вплив поворотом кільця надягнутого браслета, змушує затриманого завести ліву руку за спину. Захопивши лівою рукою великий палець лівої руки затриманого для больового контролю, правою рукою замикає другий браслет (фото 50; 51).

Надяганні наручників у положенні, коли затриманий стоїть в упорі руками об стіну (транспортний засіб, огорожу тощо)

Перший працівник здійснює швидкісну підготовку до стрільби (з положення очікування або пістолет у кобурі) з окриком: “Стій! Я працівник міліції. Підняти повільно руки вгору! При непокорі буду застосовувати вогнепальну зброю! Ви підозрюєтесь у вчиненні тяжкого злочину! Ви не несете відповідальності за відмову давати свідчення проти себе!” затримує підозрюваного. Під загрозою застосування табельної зброї попереджає затриманого, що всі подальші дії він повинен виконувати лише після спеціальних команд та змушує затриманого прийняти положення, зручне для надягання наручників:

1. *Повільно, через ліве плече, кругом!*
2. *До стіни кроком руш! (під час руху затриманого у напрямку стіни не можна скорочувати дистанцію між ним і працівником).*
3. *Не доходячи кроку до стіни, стій!*
4. *Розвести руки в сторони, впертися руками на стіну!*
5. *Розвести ноги якнайширше в сторони і поставити їх якнайдалі від стіни, стопи назовні!*
6. *Прогнути спину!*
7. *Голову повернути ліворуч! Дивитись ліворуч!*

При надяганні наручників на затриманого у положенні стоячі і упершись руками у стіну (або транспортний засіб, огорожу тощо), працівник, який страхує, розташовується ліворуч ззаду. Працівник, який здійснює надягання наручників, розташовується праворуч ззаду (фото 52).

Фото 52

Фото 53

Працівник, який безпосередньо надягає наручники дістає їх і тримаючи жорстким хватом правою рукою, підходить до затриманого ззаду справа,

ставить стопу лівої ноги до п'яти правої ноги затриманого зсередини (у готовності збити його на землю), коліном натискає на колінний суглоб. Лівою рукою звільняє зап'ясток затриманого від одягу та блокує праве плече, правою рукою надягає на зап'ясток нижній браслет. Просунувши праву руку між плечем та тулубом затриманого, заводить руку затриманого за спину. За допомогою усної команди, посилюючи больовий вплив поворотом кільця надягнутого браслета, примушує затриманого спертись грудьми на стіну та завести ліву руку за спину. Захопивши лівою рукою великий палець лівої руки затриманого для больового контролю, правою рукою замикає другий браслет (фото 53).

При спробі затриманого вчинити опір (напад), зачепленням вибити його ногу, звалити на землю, збільшити дистанцію між ним і собою, попередити голосно про застосування зброї та примусити прийняти положення, зручне для проведення зовнішнього огляду та надягання наручників у положенні лежачи.

Надягання наручників у положенні, коли затриманий стоїть навколійки

Перший працівник здійснює швидкісну підготовку до стрільби (з положення очікування або пістолет у кобурі) з окриком: “Стій! Я працівник міліції. Підняти повільно руки вгору! При непокорі буду застосовувати вогнепальну зброю! Ви підозрюєтесь у вчиненні тяжкого злочину! Ви не несете відповідальності за відмову давати свідчення проти себе!” затримує підозрюваного.

Спосіб 1. Під загрозою застосування табельної зброї попереджає затриманого, що всі подальші дії він повинен виконувати лише після спеціальних команд та змушує затриманого прийняти положення, зручне для надягання наручників:

1. *”Встати на коліна!”*
2. *”Розвести ноги якнайширше в сторони носками назовні!”*
3. *”Нахилитись уперед, руки витягнути назад, долонями вверх!”*
4. *”Голову повернути ліворуч, дивитись ліворуч! ”*

Працівник, який безпосередньо надягає наручники повинен дістати їх і тримаючи жорстким хватом правою рукою, підійти до затриманого ззаду

справа. Повільно наближаючись до затриманого, контролюючи його дії наступити лівою ногою на стопу його правої ноги, а лівою рукою захопити великий палець його правої руки і застосувати больовий прийом на палець (фото 54). Надягнути наручники способом, який використовується при надяганні наручників на затриманого, коли той стоїть (фото 55; 56).

Фото 54

Спосіб 2. Затриманого можна поставити у положення на коліна з переплетеними за головою пальцями подаючи необхідні команди:

1. *"Руки за голову!" "Пальці переплести!"*
2. *"Встати на коліна!" "Гомілки перехрестити!",*
3. *"Голову повернути ліворуч, дивитись ліворуч!"*

Працівник, який безпосередньо надягає наручники повинен дістати їх і тримаючи жорстким хватом правою рукою, підійти до затриманого ззаду справа, контролюючи його дії. Повільно наближаючись до затриманого, наступити лівою ногою на стопу його лівої ноги, яка знаходиться зверху. Надягнути нижній браслет зі сторони ліктьової кістки, розвернувши його у свій бік. Продовжуючи здійснювати больовий контроль поворотом кільця, вдягнутого браслета та за допомогою усної команди примусити затриманого завести ліву руку за спину і захопити великий палець своєю лівою рукою. Просунувши праву руку між плечем та тулубом затриманого (під пахвою), завести праву руку затриманого за спину, надягнути верхній браслет на його ліву руку (фото 55; 56).

Фото 55

Фото 56

Надягання наручників у положенні, коли затриманий лежить долілиць

Перший працівник здійснює швидкісну підготовку до стрільби (з положення очікування або пістолет у кобурі) з окриком: "Стій! Я працівник міліції. Підняти повільно руки вгору! При непокорі буду застосовувати вогнепальну зброю! Ви підозрюєтесь у вчиненні тяжкого злочину! Ви не несете відповідальності за відмову давати свідчення проти себе!" затримує підозрюваного. Під загрозою застосування табельної зброї попереджає затриманого, що всі подальші дії він повинен виконувати лише після спеціальних команд:

1. *"Встати на коліна!"*
2. *"Лягти на живіт!"*
3. *"Розвести ноги якнайширше в сторони носками назовні!"*
4. *"Голову повернути ліворуч!" "Праву руку назад, долонею вгору!"*

Спосіб 1. Працівник, який безпосередньо надягає наручники повинен дістати їх і тримати жорстким хватом правою рукою, підійти до затриманого

ззаду справа. Повільно наближаючись до затриманого, контролюючи його дії наступити лівою ногою на стопу його правої ноги, а лівою рукою захопити великий палець його правої руки і застосувати больовий прийом на палець. Надягнути наручники способом, який використовується при надяганні наручників на затриманого, коли той стоїть.

Фото 57

Фото 58

Фото 59

Фото 60

Спосіб 2. Працівник, який безпосередньо надягає наручники повинен підійти до затриманого ззаду справа, захопити руку, виконуючи дотиск кисті (фото 57). Не послабляючи больового впливу на руку, одним коліном заблокувати спину, а другим голову затриманого. Своєю правою рукою зігнути руку затриманого в ліктьовому суглобі, зафіксувати лікоть затриманого в упорі у ділянці лобкової кістки, одночасно здійснюючи своєю лівою рукою дотиск кисті (фото 58) Правою рукою звільнити зап'ясток затриманого від одягу, дістати наручники та надягнути один браслет на кінцівку, яка перебуває під больовим впливом (фото 59). За допомогою усної команди: *"Ліву руку за спину!"*, посилюючи больовий вплив на праву руку, примусити затриманого завести вільну руку за спину, на яку надягнути другий браслет (фото 60).

Взаємодія працівників при надяганні наручників під больовим контролем, після застосування прийомів фізичного впливу

При надяганні наручників у таких ситуаціях найкраще перевести затриманого у положення лежачи обличчям вниз, що не виключає надягання наручників і у інших положеннях.

Взаємодія працівників при надяганні наручників, коли затриманий лежить долілиць

Спосіб 1. Перший працівник утримує ліву руку, застосовуючи прийом "важіль руки усередину". Другий працівник виконує такі дії:

Фото 61

Фото 62

Фото 63

заводить праву руку затриманого за спину, загинаючи її і коліном лівої ноги упираючись в спину, лівою рукою захоплює

кисть правої руки зверху прямим хватом і виконує дотиск кисті, а правою захоплює лікоть; обома своїми руками, збільшуючи заведення руки, посилює больовий вплив (фото 61); ставить праву ногу таким чином, щоб лікоть (плече) затриманого заблокувати

своєю гомілкою; правою рукою звільняє його зап'ясток від одягу та надягає перший браслет (фото 62).

Перший працівник заводить за спину ліву руку затриманого, звільняє його зап'ясток від одягу, другий замикає другий браслет (фото 63).

Фото 64

Фото 65

Фото 66

Спосіб 2. Наближаючись до правопорушника ззаду, перший працівник, виконуючи кидок із захопленням обох його ніг ззаду, кидає на землю обличчям вниз і застосовує больовий прийом на зігнуту назад ногу. Другий працівник, наблизившись до правопорушника спереду, опускається на ліве коліно біля правого плеча правопорушника, стопу своєї правої ноги ставить біля його лівого плеча (голова затриманого знаходиться між ногами) і притискає обома руками його голову до землі (фото 64). Перший працівник лівою рукою захоплює великий палець правої руки для застосування больового прийому і заводить руку затриманого за спину, піднімає її вгору у положення, зручне для надягання наручників. Правою рукою звільняє його зап'ясток від одягу, дістає наручники і надягає перший браслет (фото 65). Лівою рукою заводить ліву руку затриманого за спину і правою рукою надягає другий браслет (фото 66).

Фото 67

Фото 68

Спосіб 3. Два працівники виконують затримання описаним вище способом. Перший працівник застосовує больовий прийом на зігнуту назад ногу затриманого. Другий працівник, по чергово заводячи ліву та праву руки затриманого за спину, надягає наручники (фото 67; 68).

Взаємодія працівників при надяганні наручників, коли затриманий стоїть

У таких ситуаціях

Фото 69

Фото 70

перший працівник контролює затриманого за допомогою больового прийому (“загин руки за спину”, “важіль руки усередину”, “дотиск кисті перед грудьми”), а другий надягає браслет на вільну руку (фото 69) і заводить її за спину. Перший працівник заводить другу руку затриманого за спину (при проведенні “дотиску кисті перед грудьми”, “важеля руки у середину”), на яку надягається другий браслет (фото 70).

ДОСТАВЛЯННЯ ЗАТРИМАНИХ ОСІБ ДО ОРГАНУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Доставляння до органу внутрішніх справ особи, яку підозрюють у вчиненні злочину, здійснюється пішим порядком і на транспорті. При цьому:

а) доставляння проводять, як правило, двоє або більше працівників міліції з представниками громадськості;

б) передбачити заходи на випадок спроби співучасників підозрюваного створити умови для втечі або звільнення останнього;

в) постійно стежити за діями затриманого, щоб він не викинув або передав особам речі, документи (речові докази) або прийняв від співучасників зброю, інші предмети для використання їх як знаряддя нападу.

Доставляння пішим порядком двома і більш працівниками міліції

В ході доставляння підозрюваного пішим порядком двома та більш працівниками або за допомогою представників громадськості:

а) один працівник повинен йти поруч із затриманим;

б) інші працівники та громадяни, які надають допомогу, йдучи у двох-трьох кроках позаду, спостерігають за діями підозрюваного та оточуючих громадян.

При відмові (опорі) осіб виконати законні вимоги наряду міліції, наряд вживає заходів для їх доставляння, передбачених статтею 14 Закону України «Про міліцію» із застосуванням заходів фізичного впливу, наручників, гумових кийків, засобів зв'язування, слезоточивих речовин, а також використовувати службових собак тощо.

Якщо затриманий чинить опір, то доставляння здійснюється за допомогою спеціальних прийомів конвоювання – больових прийомів на суглоби рук у стійці. Для підвищення надійності конвоювання використовуються прийоми натиснення на очі або горло.

Конвоювання із застосуванням больових прийомів дозволяє придушити волю затриманого до опору. Характер захоплень не дає можливості звільнитися, але дозволяє затриманому пересуватися.

Найпоширенішими прийомами при конвоюванні є “загин руки за спину” з використанням різних варіантів утримання правопорушника іншою рукою; різні варіанти дотиску кисті в положенні перед грудьми; больові прийоми на пальці при дотисках кисті в положенні перед грудьми; больові прийоми на пальці при конвоюванні за допомогою важелів.

Допомога при доставлянні (конвоюванні) надається, використовуючи „загин руки за спину” або спосіб „під ручку”.

При конвоюванні з використанням больових прийомів потрібно дотримуватись таких правил:

1) заподіювати ниючого білю у тому чи іншому суглобі таким чином, щоб не дати можливості затриманому вирватися;

2) при конвоюванні із застосуванням больового прийому тримати затриманого у такому положенні, при якому він не зміг би використовувати

свої руки і ноги для опору (ударити, притиснути, наступити ногами чи на близькій відстані використовувати удари вільною рукою чи вкусити працівника у будь-яке місце, розташоване близько від голови затриманого);

3) при застосуванні важелів вверх намагатися бути завжди вище об'єкта конвоювання, тому що рельєф місцевості може сприяти затриманому і той може бути розташований вище, ніж працівник. У цій ситуації нівелюється сенс застосування працівником важеля верх, а у затриманого зникає больове відчуття;

4) при “загилах рук за спину” слід врахувати можливе застосування контрприйому правопорушником – перекид уперед через голову. Тому будь-який “загин руки за спину” рекомендується комбінувати з міцним утриманням плеча (одягу на плечі), волосся чи підборіддя затриманого.

При конвоюванні із застосуванням “загину руки за спину” необхідно стати у положення тазом перед плечем затриманого і завести його лікоть за свою спину, примусивши його пересуватись у зігнутому стані.

Якщо не завести лікоть затриманого за свою спину і залишити його випрямленим, то він може вирвати руку і, різко повертаючись в інший бік навколо свого плеча, звільнитись від больового захоплення;

5) щоб уникнути удару затриманого ногою в коліно збоку, слід перемістити вагу тіла затриманого на найближчу до себе ногу і, не послаблюючи захоплення, конвоювати затриманого швидко, без зупинок;

6) не рекомендується рухатись „в ногу” із затриманим. Перед початком конвоювання необхідно подати команду: „З лівої ноги кроком руш!”. Працівник, який здійснює конвоювання, починає рух з правої ноги;

7) при всіх способах конвоювання завжди необхідно бачити вільну руку затриманого. Для цього обов'язково слід подати команду: “Вільну руку вперед!” або “Вільну руку на потилицю!”

При конвоюванні затриманого “загином руки за спину” чи способом дотиску кисті перед грудьми для прискорення руху можна підштовхувати затриманого вперед. При конвоюванні із застосуванням “важеля ліктя через передпліччя”, для прискорення руху, тягти захоплену руку затриманого зусиллям обох рук вперед, спрямовуючи його кисть у напрямку руху.

Доставляння затриманого транспортом

Посадка затриманого в автомобіль виконується із застосуванням больових та задушливих прийомів.

Найбезпечнішою вважається посадка затриманого у транспортний засіб і його перевезення, коли на руки затриманого вдягнені наручники. Часто посадка затриманого у транспортний засіб виконується без надягання наручників, застосовуючи різні способи.

Спосіб 1 Працівники виконують прийом “загин руки за спину” та супроводжують затриманого до автомобіля, одночасно посилюючи больовий вплив на руку і натискаючи вільною рукою на потилицю

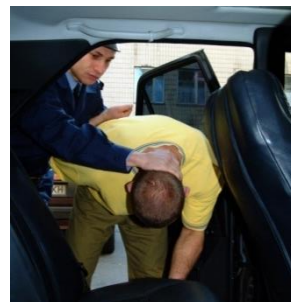

Фото 71

затриманого, здійснюють посадку його в транспортний засіб, спрямовуючи головою вперед. (фото 71). Ті самі дії виконуються, коли на затриманого надягнено наручники ззаду.

Спосіб 2. Перший працівник захоплює правою рукою волосся, лівою — за статеві органи ззаду. Другий працівник контролює затриманого за допомогою “загину руки за спину” Посадка затриманого у транспортний засіб здійснюється головою або ногами вперед. (фото 72)

Фото 72

Спосіб 3 Двоє працівників одночасно виконують кожен однією рукою “загин руки за спину”, а іншою піднімають затриманого, підхоплюючи під коліна. Здійснюють посадку затриманого у транспортний засіб ногами вперед(фото 73).

Транспортування затриманого здійснюється на задньому сидінні з правого боку за рухом автомобіля. Коли посадку затриманого здійснено, в машину з лівого боку на заднє сидіння сідає працівник, який його охороняє. Усередині машини руки затриманого необхідно тримати у наручниках або на больову прийомі й уважно стежити за ним.

Фото 73

У процесі доставляння затриманого транспортом:

а) під час посадки затриманого в автомобіль вжити заходів для унеможливлення нанесення йому травми;

б) не допускати з боку затриманого дій, які могли б призвести до псування матеріальної частини автомобіля або створити умови для нападу на працівника міліції;

в) стежити, щоб підозрюваний не міг упасти або умисно вистрибнути з автомобіля під час руху;

г) після виведення затриманого з автомобіля оглянути салон кузова для виявлення можливо залишених ним предметів, що можуть бути речовими доказами;

д) про доставляння підозрюваного транспортом, що не належить органу внутрішніх справ, зробити позначку в дорожньому листі водія про тривалість поїздки та відстань, зазначити час доставляння, своє прізвище, посаду, номери службового посвідчення та службового телефону;

е) заборонено використовувати для доставляння підозрюваних громадський транспорт, автомобілі спеціального призначення, а також транспорт, який належить дипломатичним та консульським представництвам.

Наряд, який доставив в орган внутрішніх справ порушника громадського порядку або особу, яку підозрюють у скоєнні злочину, зобов'язаний повідомити про це рапортом на ім'я начальника територіального органу внутрішніх справ про затримання, де вказати найменування та кількість вилучених у затриманого речей.

ПЕРЕВІРКА ДОКУМЕНТІВ

При підозрі у вчиненні злочину наряд міліції має право перевіряти у громадян документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи, необхідні для з'ясування питання щодо додержання правил, нагляд і контроль за виконанням яких покладено на міліцію. Вимогу про пред'явлення документа висловлювати впевнено, але ввічливо і тактовно.

Перевірку документів необхідно проводити з підстраховкою (з напарником). Той, хто перевіряє, наближається до особи, в якій треба перевірити документи, з правого боку, щоб запобігти її спробі вистрілити у працівника крізь одяг, бо вона може прикинутися, що виймає документи. Той, хто страхує, розташовується позаду й трохи праворуч від того, кого перевіряють, та уважно стежить за його рухами і за умовними знаками напарника (рис.1). При перевірці документів рекомендується стояти напівоберту праворуч від того, кого перевіряють, на відстані одного кроку від нього і пильно стежити за діями останнього. Перевірку доцільно проводити на деякій відстані від сторонніх громадян або якщо є можливість – в найближчому службовому приміщенні дільничного інспектора міліції чи громадському пункті охорони порядку, диспетчерській кімнаті і т.п.

Рис. 1

Перевірку документів необхідно проводити у будь-якому випадку, не повертаючись спиною до того, кого перевіряють. Якщо таких осіб двоє, слід обрати таку позицію, щоб не опинитися між ними. Пред'явлений документ тримати однією рукою так, щоб він не заступав огляд, другою — прикривати тулуб. Працівники зобов'язані контролювати всі дії осіб, які перевіряються, і не упустити момент, коли супротивник зробить спробу дістати зброю. При явній загрозі випередити його дії своїми.

ОГЛЯД ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Перевірку на дорогах та огляд транспортних засобів виконує група працівників міліції з двох-трьох осіб.

Під час зупинки транспортного засобу для перевірки необхідно висунути вимогу водієві вимкнути двигуна та вивернути колеса у бік узбіччя, щоб уникнути несподіваного рвучкого руху з місця, у темний час доби — ввімкнути освітлення салону автомобіля. Якщо у працівників є транспортний засіб, додатково освітлити зупинений автомобіль фарами, двигун автомобіля при цьому не вимикається. З метою виявлення осіб, що знаходяться в автомобілі підходити до транспортного засобу треба витримавши паузу в декілька секунд.

Забороняється підходити впритул до капоту, багажника транспортного засобу, який перевіряється, поки водій не вимкнув двигун, щоб не наражатися на небезпеку бути збитим автомобілем.

Під час перевірки документів групою з трьох осіб один з тих, хто перевіряє, *підходить з правого боку (з боку пасажирів)* для контролю правої руки водія та пасажирів на передньому сидінні, для попередження спроб осіб, які перевіряються, непомітно дістати та застосувати вогнепальну зброю. За іншими рекомендаціями підходити до транспортного засобу необхідно ззаду, з боку найближчих до водія дверей [12]. Підійшовши до транспортного засобу необхідно оглянути крізь скло салон, щоб впевнитись, що ніхто не ховається на підлозі. Стояти необхідно на деякій відстані від автомобіля, збоку від нього, щоб уникнути травмування при раптовому та швидкому початку руху, не припиняти спостереження за пасажирами, оскільки вони можуть застосувати зброю.

При перевірці вибрати позицію, що дозволяє одночасно слухати відповіді водія, вживати заходів щодо особистої безпеки, контролювати ситуацію і не заважати дорожньому руху (при підході до автомобіля з боку найближчих до водія дверей).

Двоє працівників, які підстраховують, розташовуються спереду праворуч та ззаду праворуч від машини, що перевіряється.

Той, хто підстраховує, і знаходиться спереду праворуч, контролює водія та пасажирів на передньому сидінні, другий, який стоїть ззаду праворуч, — пасажирів на задньому сидінні (рис. 2).

Якщо працівників двоє, то той, хто підстраховує, знаходиться спереду праворуч від автомобіля або за рекомендаціями науково-дослідного центру з безпеки дорожнього руху — біля правого заднього крила транспортного засобу [12].

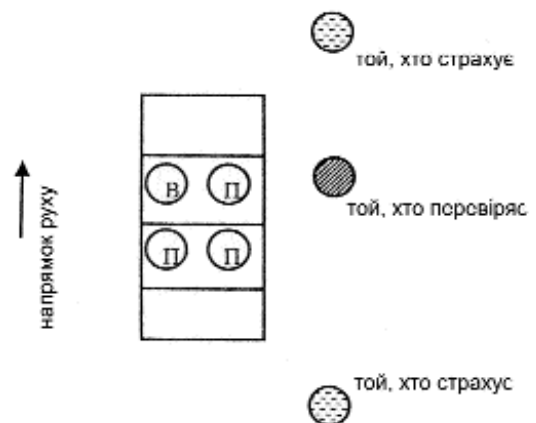

Рис. 2

Необхідно попередити осіб, які перебувають у автомобілі, про те, що рухатися можна лише після команди перевіряючого.

Документи подаються для перевірки через повністю відчинене праве вікно з боку переднього пасажирів.

Документи власнику транспортного засобу повертаються лише після закінчення огляду.

Якщо машина має тоноване скло, а в салоні є пасажирів, для уникнення неприємних несподіванок необхідно висунути вимогу опустити скло.

У разі потреби, оглядають кожного, хто перебуває в автомобілі, по черзі, починаючи з водія. Водій виходить з автомашини і його оглядають першим для попередження ймовірності втечі.

Порядок огляду пасажирів і транспортного засобу:
водій;

багажник автомобіля (перевіряється весь багажник, у тому числі місце кріплення запасного колеса);

пасажир на передньому сидінні;

пасажирів на задньому сидінні (перевіряються по одному, починаючи з лівого боку);

салон автомашини (сонцезахисні щитки, шухляда для рукавичок, кишені дверей, спинки сидінь, під сидіннями та килимками);

моторний відсік (за допомогою дзеркала оглянути важкодоступні місця);

шасі (буфери, кришки та ніші коліс, днище);

вантаж (якщо є).

Але за рекомендаціями інструкції для працівників ДСО першим повинен вийти пасажир з правого заднього сидіння, за ним з лівого заднього сидіння, потім з переднього правого і останнім водій [7]. При виході затриманих із автомобіля наказати всім повернутись обличчям до автомобіля, покласти руки на його дах.

Багажник автомобіля водій відчиняє сам на вимогу перевіряючого, який при цьому розташовується з правого боку від водія, займаючи таке положення,

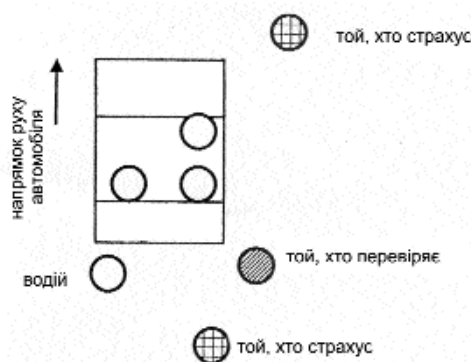

Рис.3

щоб не опинитися у директрисі стрільби тих, хто підстраховує (рис. 3).

Після відчинення багажника водій відступає у бік, залишаючись під контролем працівника, який стоїть ззаду праворуч від автомобіля. Якщо огляд

виконується двома працівниками, то той, хто оглядає багажник, одночасно контролює водія.

Якщо є необхідність, водій за командою того, хто оглядає, виймає з багажника речі для ретельнішого огляду.

Пасажири залишаються в автомобілі під контролем того працівника, який знаходиться спереду праворуч.

Слід пам'ятати, що зброя, готова для стрільби, може кріпитися на внутрішньому боці дверей, тому не допускається, щоб при їх відчиненні, торець дверей автомобіля був спрямований у бік перевіряючого або працівника, який підстраховує.

При перевірці та проведенні огляду транспортного засобу зброя працівників повинна знаходитися у положенні, що дозволяє максимально швидко відкрити попереджувальний вогонь або вогонь на поразку. Існує так званий “даішний” спосіб носіння АКС-74У. Він полягає в тому, що з переднього напівкільця кріплення рушничного ремня відстібується карабін та приєднується до заднього напівкільця. Ремінь надягається через голову та праву руку. Саме це положення зброї дозволяє звести до мінімуму можливість її захоплення порушниками та створює умови для її швидкого застосування у разі потреби.

При затриманні водія рекомендується обходити автомобіль ззаду, з боку багажника через те, що з боку бампера захистом для водія виявляються передні дверцята, які дають йому можливість непомітно взяти зброю. Під час атакування з боку багажника водій втрачає зайві секунди на розворот обличчям до працівників.

Примусове вилучення водія (правопорушника) та пасажирів з автомобіля

Вилучення під загрозою застосування вогнепальної зброї

Найбезпечніше вилучення водія (правопорушника) та пасажирів з автомобіля проводити, коли один або два працівника контролюють поведінку затриманих, загрожуючи застосувати вогнепальну зброю, а інший (інші) безперешкодно здійснює примусове вилучення.

Двоє працівників, які підстраховують, розташовуються спереду праворуч та ззаду праворуч від затриманого автомобіля. Той, хто підстраховує, і знаходиться спереду праворуч, контролює водія та пасажирів на передньому сидінні, другий, який стоїть ззаду праворуч, — пасажирів на задньому сидінні.

Якщо працівників двоє, то той, хто підстраховує, знаходиться спереду праворуч від автомобіля.

Для виведення водія та пасажирів з автомобіля працівник, який проводить вилучення, під загрозою застосування зброї подає необхідно команди:

„Водій, вимкнути двигун, долоні покласти на вітрове скло !”

„Пасажиру, який сидить на задньому сидінні, - руки покласти на вітрове скло !”

„Пасажири на задньому сидінні – руки на спинку переднього сидіння долонями догори !”

„Усім без команди не рухатися, дивитися вперед, не повертаючи голови !”

Подавати ці команди можна за допомогою гучномовця з патрульного автомобіля зупинивши його позаду на відстані 5-7 м.

Особливо важливо постійно бачити руки затриманих. Не можна дозволяти підозрюваним особам тримати руки піднятими вгору або за головою. За такого положення затримані можуть непомітно дістати зброю, сховану за сонцезахисними козирками, оббивкою салону або в одязі.

Вилучення з автомобіля водія

Працівник подає водію команди:

„Водію відчинити двері!”

„Покласти руки на кермо, тримати його руками, виходити з автомобіля спиною вперед !”

„Підняти руки над головою якомога вище !” (коли водій стане ногами на землю).

„Повільно підійти до лівого переднього крила і зупинитися біля нього !”

„Впертися долонями на крило, широко розставивши ноги і стати якнайдалі від автомобіля !” У цьому положенні необхідно провести огляд затриманого.

Вилучення з автомобіля пасажирів.

Особі, що сидить спереду дати команду: *„Покласти руки на кермо!”*

Особі, що сидить ззаду дати команду: *„Тримати руки долонями вгору на спинці переднього сидіння!”*

Якщо в автомашині тільки двоє дверцят, то особа, яка сидить на задньому сидінні, для виходу з автомашини повинна перегнутися над переднім сидінням та тримати руками кермо, а виходити спиною вперед.

Коли всі затримані вийдуть та піднімуть руки, одному з них (краще тому з них, хто вийшов останнім) треба наказати залишити дверцята автомобіля відчиненими для подальшого його огляду. Всі затримані повинні прийняти таку позу, як і водій.

Вилучення водія (правопорушника) із застосуванням заходів фізичного впливу

У випадках, коли затримані чинять опір, працівники міліції мають право на підставі Закону України „Про міліцію” вживати заходів фізичного впливу та спеціальних заходів.

Вилучення водія (правопорушника) з автомобіля може виконуватися одним чи двома працівниками.

Основою техніки вилучення водія (правопорушника) з автомобіля є задушливий вплив на горло, больовий вплив на шию шляхом повертання голови або віджимання її назад, больовий вплив на руку.

Пропонуємо кілька способів вилучення водія (правопорушника) з автомобіля двома працівниками, наголошуючи при цьому, що існують й інші, не менш ефективні способи.

Спосіб 1. Перший працівник відкриває дверцята автомобіля, другий обома руками захоплює зап'ясток лівої руки водія на рулі, наносить удар правою ногою у тулуб, зриває руку з руля і з розворотом ліворуч витягає його за руку, виконуючи прийом “важіль руки усередину”. Натискаючи своєю правою рукою на ліктьовий суглоб затриманого зверху, кинути обличчям вниз на землю (фото 74).

Фото 74

Спосіб 2. Перший працівник відкриває дверцята автомобіля, другий обома руками захоплює зап'ясток лівої руки водія на рулі, наносить удар правою ногою у тулуб. З кроком правою ногою назад відриває руку водія від руля і, витягуючи її з автомобіля, скручує назовні обома руками, виконуючи

Фото 75

Фото 76

“важіль руки назовні”, притискає плече водія до стійки автомобіля. Перший працівник правою рукою захоплює мізинець правої руки водія, лівою — великий палець і зриває руку з руля. Розвертаючись праворуч, різко потягнувши руку назовні, скручує її усередину і витягає водія з

автомобіля (фото 75; 76).

Спосіб 3. Перший працівник відкриває дверцята автомобіля, другий обома руками захоплює зап'ясток лівої руки водія на рулі, наносить удар правою ногою у тулуб. З кроком правою ногою назад відриває руку від руля і, витягаючи її з автомобіля, скручує назовні обома руками, виконуючи “важіль руки назовні”, притискає плече водія до стійки автомобіля. Перший працівник правою рукою захоплює зап'ясток правої руки водія зверху, лівою — одяг на коліні лівої ноги, скручуючи руку всередину і різко потягнувши за одяг, вилучає водія з автомобіля (фото 77).

Фото 77

Спосіб 4. (з використанням гумового кийка або жезла). Перший працівник відкриває дверцята автомобіля, другий лівою рукою захоплює зап'ясток лівої руки водія на рулі та одночасно накладає жезл на передню частину шиї водія і лівою рукою навхрест захоплює вільний кінець жезлу зворотнім хватом. Зводячи передпліччя та здійснюючи удушення витягає водія з салону автомобіля.

Після вилучення водія (правопорушника) з автомобіля, найдоцільніше покласти його на землю обличчям вниз і перейти до затримання, використовуючи больові прийоми.

ПЕРЕНЕСЕННЯ І ПЕРЕТАСКУВАННЯ ОСІБ, ЩО ЧИНЯТЬ ПАСИВНИЙ ОПІР

Способи перенесення

З положення сидячи

Спосіб 1. Перший працівник обхоплює тулуб позаду під руки, другий обхоплює ноги збоку.

Спосіб 2. Перший і другий підходять збоку праворуч і ліворуч від порушника, пропускають різнойменні руки під його руки і за спиною з'єднують їх долоня в долоню, а іншими руками захоплюють стегна.

З положення лежачи на спині

Спосіб 3. Перший працівник обхоплює тулуб ззаду під руки і переводить у положення сидячи, другий обхоплює ноги збоку.

Спосіб 4. Перший і другий працівник підходять збоку праворуч і ліворуч від супротивника, однойменними руками захоплюють його руки і переводять у положення сидячи, пропускають різнойменні руки під його руки і за спиною з'єднують їх долоня в долоню, а іншими руками захоплюють стегна.

З положення лежачи на животі

Спосіб 5. Перший і другий працівник підходять праворуч і ліворуч від порушника, пропускають однойменні руки під руки лежачого і захоплюють їх долоня в долоню, іншими руками захоплюють стегна.

Спосіб 6. Перший працівник встає над супротивником, обхоплює тулуб позаду під руки і переводить у положення сидячи. Другий обхоплює ноги збоку.

Спосіб 7. Перший і другий працівники підходять праворуч і ліворуч від порушника, перекочують у положення лежачи на спині. Однойменними руками захоплюють його руки і переводять у положення сидячи, пропускають різнойменні руки під його руки і за спиною з'єднують їх долоня в долоню, а іншими руками захоплюють стегна.

З положення стоячи

Спосіб 8. Перший працівник виконує удушення плечем і передпліччям і під його впливом переводить у положення сидячи, обхоплює тулуб позаду під руки. Другий обхоплює ноги збоку.

Спосіб 9. Перший і другий працівники підходять праворуч і ліворуч від супротивника, захоплюють руки двома руками і задньою підніжкою (відхвatom), переводять у положення сидячи. Пропускають різнойменні руки під його руки і за спиною з'єднують їх долоня в долоню, а іншими руками захоплюють стегна.

Спосіб перетаскування

Перший і другий працівники підходять праворуч і ліворуч від порушника, переводять у положення сидячи і захоплюють під руки.

Роз'єднання захватів

Виконується з використанням больових, задушливих прийомів і кидків двома працівниками на особах, по зовнішньому вигляду фізично слабо

розвинутих, що знаходяться поруч, і розведення їх у сторони після роз'єднання захвату.

При підході спереду

Спосіб 1. Больове натиснення на надключичні чи завушні западини.

Спосіб 2. Больові прийоми на руки: важіль пальця, дотиск кисті.

При підході ззаду

Спосіб 3. Осаджування за плечі з ударом ногою в підколінний згин.

Спосіб 4. Удушення плечем і передпліччям.

НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПРАЦІВНИКОВІ МІЛІЦІЇ (ПОТЕРПІЛОМУ) ПРИ НАПАДІ ЧИ ПОГРОЗІ ЗБРОЄЮ

При наданні допомоги важливе значення має вміння спостерігати навкруги, щоб вчасно прийти на допомогу напарнику чи потерпілому.

Для надання допомоги можна використовувати кидки, больові прийоми і навіть постріли з вогнепальної зброї. У багатьох критичних ситуаціях, під час фізичної сутички з порушником, практично не має можливості надати допомогу пострілом зі зброї, тому, що можна вразити замість порушника, того, кому надається допомога. Тому основна рекомендація при наданні допомоги у найкритичніших ситуаціях – увійти у безпосередній контакт з правопорушником: навалитися на нього, використовувати відбиви, підставки, заслони своїм тілом, кидки, больові чи задушливі прийоми. У особливо критичних ситуаціях, наприклад, коли порушник звалив працівника на землю і душить його, найбільш дієвим заходом надання допомоги можуть стати швидкі та сильні удари руками, ногами, рукояткою пістолета чи прикладом автомата, удари підручними засобами. Підбігати до правопорушника слід ззаду або збоку, бажано непомітно для нього. Удари найефективніше наносити в обличчя, у бік, по спині, куприку та іншим уразливим місцям. Наносити удари в обличчя (голову) рекомендується головним чином тому, що під одягом порушника може бути куленепробивний жилет, який захищає його тіло від ударів.

При наданні допомоги при захопленнях працівника за горло, одяг, руки виконується – удари руками та ногами, больові або задушливі прийоми.

При наданні допомоги при нанесенні працівнику ударів рукою (ножем предметом) виконується – удари руками та ногами, захоплення руки нападника, больові прийоми.

При наданні допомоги при погрозі вогнепальною зброєю виконується – захоплення руки зі зброєю, її відведення (відбив), удари рукою або ногою у вразливі місця, больові прийоми.

Нижче, як приклад, розглянуто способи надання допомоги працівнику міліції з використанням больових та задушливих прийомів.

Надання допомоги працівнику (потерпілому), якого правопорушник кинув спиною на землю, сів зверху та завдає йому удари чи душить його

Спосіб 1. Підбігти до нападника ззаду і захопити правою рукою за носок його правої ноги, а лівою – за п'ятку. Піднімаючи захоплену ногу верх і скручуючи стопу ліворуч, скинути правопорушника на землю і нанести удар зверху п'ятою правої ноги у пах. Працівник, на якого напали, швидко піднімається на ноги, підбігає до нападника з боку голови, захоплює праву руку порушника та проводить „важіль ліктя через передпліччя”. Здійснюючи больовий вплив на лікоть захопленої руки, з обертанням її проти руху годинникової стрілки, піднімає порушника у положення стоячи на колінах.

Працівник, який надавав допомогу, проводить „загин лівої руки за спину” поштовхом. Здійснюючи больовий вплив на захоплені руки, працівники піднімають порушника у положення стоячи.

Спосіб 2. Підбігти до нападника ззаду, захопити двома руками за волосся на його голові або за плечі і рвучко потягнути на себе. Обхопити правим передпліччям горло правопорушника таким чином, щоб воно опинилося у ліктьовому згині, а лівою рукою захопити кисть своєї правої руки. Виконуючи задушення плечем і передпліччям (здавлюючи шию), примусити порушника лягти на спину та перейти до затримання. Для цього у момент початку звалювання, утримуючи шию правою рукою і захопивши своєю лівою рукою праву руку затриманого біля ліктя, звалити його на спину. Захопити своєю правою рукою за кисть правої руки затриманого зверху. Обертаючи захоплену руку всередину і натискаючи долонею своєї лівої руки у ліктьовий суглоб затриманого знизу-праворуч, перевернути затриманого на живіт і провести „загин руки за спину”. Захопити затриманого за комір і примусити піднятися у положення стоячи.

Спосіб 3. Підбігти до нападника ззаду, захопити правою рукою за волосся на його голові (або за одяг на шиї) та нанести своєю правою ногою кругового удару в область печінки. Обхопити лівим передпліччям горло правопорушника таким чином, щоб воно опинилося у ліктьовому згині, а правою рукою захопити кисть своєї лівої руки. Виконуючи задушення плечем і передпліччям (здавлюючи шию), скручуванням примусити порушника піднятися на ноги і продовжити задушення з упором своїм стегном у його спину. Працівник, на якого напали, швидко піднімається на ноги, захоплює ліву руку порушника та проводить „важіль ліктя через передпліччя”. Після цього, перший працівник відпускає задушливе захоплення та проводить на праву руку порушника „загин руки за спину” поштовхом.

Надання допомоги при нанесенні удару ножем (кулаком, предметом) зверху іншому працівнику (потерпілому)

Спосіб 1. Нападає замахнувся для нанесення удару ножем зверху працівнику, який стоїть обличчям до нього, інший працівник опинився ззаду нападника. При наближенні до правопорушника ззаду справа захопити обома руками зап'ясток правої руки нападника. Працівник, якого намагаються вдарити, зміщується праворуч вперед, захоплює своєю правою рукою ліву руку нападника зверху, наносить удар лівою ногою у пах. Працівник, який надає допомогу, розвертаючись на лівій нозі праворуч кругом, проводить „вузол руки вверху”, дотиском кисті відбирає ніж і проводить лівою рукою „загин руки за спину”, а

правую виконує захоплення за волосся на голові. Другий працівник проводить „важіль ліктя” лівої руки порушника через своє праве передпліччя.

Спосіб 2. Нападає замахнувся для нанесення удару ножем зверху працівнику, який стоїть спиною до нього, інший працівник опинився ззаду нападника. При наближенні до правопорушника ззаду справа захопити обома

руками зап'ясток правої руки нападника. Нанести ногою своєї правої ноги удар у підколінний згин правої ноги нападника і зусиллям обох рук назад-вниз кинути його на підлогу. Нанести удар рукою або ногою, обеззброїти, перейти до затримання.

Надання допомоги при нанесенні удару ножем (кулаком, предметом) знизу іншому працівнику (потерпілому)

Спосіб 1. Нападник замахнувся для нанесення удару ножем знизу працівнику, який стоїть обличчям до нього, інший працівник опинився ззаду нападника. При наближенні до правопорушника ззаду справа, своєю правою рукою блокувати руку, яка б'є, і захопити її двома руками. Працівник, якого намагаються вдарити, зміщується праворуч вперед, захоплює своєю правою рукою ліву руку нападника зверху наносить удар лівою ногою у пах. Працівник, який надає допомогу, поштовхом своєї лівої руки у ліктьовий згин захопленої руки порушника проводить „загин руки за спину” і відбирає ніж. Той, кого атакували, застосовує на ліву руку порушника „важіль ліктя через передпліччя”.

Спосіб 2. Нападник замахнувся для нанесення удару ножем знизу працівнику, який стоїть спиною до нього, інший працівник опинився ззаду нападника. При наближенні до правопорушника ззаду справа зробити крок правою ногою вперед-праворуч і у мить замаху захопити лівою рукою за ліктьовий згин правої руки нападника зсередини, а правою рукою за зап'ясток знизу. Зусиллям обох рук зігнути руку нападника, притиснувши його лікоть до свого лівого боку.

Перехопити своєю лівою рукою за кисть нападника знизу і, дотискаючи її вниз, відібрати ніж, не послабляючи захоплення. Перейти до затримання способом „під ручку”.

Надання допомоги при загрозі пістолетом іншому працівнику (потерпілому)

При наближенні до правопорушника ззаду справа захопити

Фото 78

Фото 79

Фото 80

правою рукою (долонею вгору) руку правопорушника з пістолетом знизу і підняти її вгору, лівою рукою захопити підборіддя (фото 78).

З кроком лівою ногою назад і розворотом праворуч кинути правопорушника на підлогу (фото 79; 80), обеззброїти, перейти до затримання.

Під час захоплення руки правопорушника зі зброєю працівнику, на якого було наведено зброю, необхідно відійти з траєкторії пострілу.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ВИВЧЕННЮ ВЗАЄМОДІЇ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ

Навчання основам техніки і тактики взаємодії працівників міліції при застосуванні заходів фізичного впливу здійснюється відповідно до вимог загальноприйнятої методики [1,6,8].

Найдоцільніше приступати до вивчення взаємодії після оволодіння працівниками індивідуальною технікою прийомів фізичного впливу, і, в першу чергу, ударами, кидками, больовими та задушливими прийомами, способами проведення зовнішнього огляду та надягання наручників. Повторення техніки виконання цих прийомів та дій складає зміст спеціально-підготовчих вправ підготовчої частини заняття, або першої половини основної частини заняття

В основній частині заняття, для вивчення і вдосконалення техніки і тактики взаємодії, курсанти розбиваються на трійки. Виконання прийомів здійснюється обережно (плавно). Прийоми виконуються без підрахунку викладача, а самостійно у цілому, але повільно. У міру засвоєння прийомів швидкість їх виконання поступово збільшується.

При вивченні арсеналу техніко-тактичних дій працівників міліції удвох по припиненню протиправних дій і затриманні осіб що їх вчинили рекомендується:

- звертати увагу, що спеціальна фізична підготовка містить значну кількість бойових прийомів боротьби (ударів, перекладів у положення лежачи, больових і задушливих прийомів стоячи і лежачи), які вивчаються, насамперед, для проведення силового затримання, у тому числі й у взаємодії, а "допомога при затриманні" містить дуже обмежену кількість специфічних прийомів;

- конкретизувати відносно реальних ситуацій їхнього застосування дії працівника, якому надається допомога, розташування порушника стосовно працівників;

- зазначати і демонструвати з якою метою і як працівник міліції виконує захоплення однієї руки порушника своїми двома , надаючи допомогу при затриманні;

- передбачити навчання діям, які пов'язані із застосуванням фізичної сили при перенесенні чи перетаскуванні осіб, що чинять пасивний опір, роз'єднанні захоплень в осіб, що утворюють ланцюг.

Вивчення і вдосконалення прийомів надання допомоги рекомендується проводити наприкінці заняття, моделюючи різні ситуації оперативно-службової діяльності. При цьому удари можна тільки імітувати, а тренувати їх у повну силу необхідно на опудалах чи манекенах, обов'язково після швидкого підбігання або іншого дозованого навантаження.

ЗАГАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ПРОВЕДЕННЮ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Викладач повинен за 2-3 дні (або наприкінці попереднього заняття) проінформувати командира взводу чи фізорга про місце проведення, тему

заняття, навчальні питання, форму одягу, довідковий матеріал, який при необхідності треба переглянути при підготовці до заняття.

Перед початком заняття необхідно перевірити місце його проведення, наявність необхідного матеріального забезпечення, а також наявність у слухачів медичного огляду. Основна форма проведення заняття по темі № 13 – комплексний урок, який має навчально-тренувальну спрямованість. Тривалість – 80-90 хвилин.

Кожне заняття складається зі вступно-підготовчої, основної та заключної частини.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ПО ПРОВЕДЕННЮ ВСТУПНО-ПІДГОТОВЧОЇ ЧАСТИНИ ЗАНЯТТЯ

Тривалість – 12-15 хвилин.

Мета - організація курсантів або слухачів, підготовка їх організму до роботи по вивченню техніки та тактики прийомів та дій у взаємодії при затриманні, супроводі порушника та у інших ситуаціях застосування заходів фізичного впливу, а також до розвитку спеціальних фізичних якостей в основній частині заняття.

На початку заняття необхідно вишикувати взвод у дві шеренги (у колону по три), прийняти доповідь командира взводу, перевірити зовнішній вигляд курсантів або слухачів, довести тему заняття й навчальні питання, нагадати правила поведінки на занятті та міри безпеки при виконанні вправ.

Проведення в цій частині заняття розминки, тобто виконання комплексу загальнопідготовчих та спеціально-підготовчих вправ, сприяє оптимальній підготовці організму до подальшої роботи.

Перед початком проведення розминки необхідно перевірити стан здоров'я та самопочуття курсантів або слухачів (наявність травм, медичних обмежень щодо виконання тих чи інших вправ, наявність втоми, бажання займатися).

Розрізняють загальну і спеціальну розминку. Загальна розминка активізує діяльність ЦНС, рухового апарату, вегетативної нервової системи. Під час її проведення використовують різноманітні загальнопідготовчі вправи.

При проведенні спеціальної розминки виконують допоміжні і спеціально-підготовчі вправи. Метою розминки є: створення оптимального стану центральних і периферійних ланок рухового апарату, які визначають ефективність діяльності в основній частині заняття; посилення вегетативних функцій, які забезпечують таку діяльність; підготовка суглобів, зв'язок, м'язів, які матимуть найбільше навантаження у основній частині заняття.

Під час розминки проводиться і психічна підготовка тих, хто займається, при цьому відбувається їх "настроювання" на виконання наміченої програми заняття.

Розминка проводиться в складі навчального взводу і як правило містить:

Стройові вправи на місці (3-4) та у русі (3-4). Виконуються шикування та перестроювання, повороти на місці та у русі, розмикання та змикання згідно

Стройового статуту. Викладач повинен вимагати від слухачів та курсантів чіткого виконання стройових вправ.

Загально-підготовчі вправи виконуються у різноманітному строю, у колі і т.д.. Дистанція та інтервал у кожному конкретному випадку встановлюються викладачем. Загально-підготовчі вправи проводяться як у русі, так і на місці, груповим методом під загальну команду викладача.

Загально-підготовчі вправи у русі містять ходьбу та біг різними способами, вправи для м'язів рук, плечового поясу, тулуба, шиї, ніг. Тривалість – 8-10 хв. Кількість – 10-12 вправ по 10-12 повторень.

Загально-підготовчі вправи на місці містять вправи для м'язів рук та плечового поясу – 3-4 вправи по 10-12 повторень; тулуба – 3-4 вправи по 10-12 повторень; шиї – 3-4 вправи по 10-12 повторень; ніг – 5-6 вправ по 10-12 повторень.

Спеціально-підготовчі вправи проводяться груповим методом під загальну команду викладача. Зміст спеціально-підготовчих вправ складають вправи на розтягування м'язів, зв'язок і підвищення гнучкості тих суглобів (3-4 вправи для кожного суглоба по 20-25 повторень), які найбільше беруть участь у виконанні прийомів та дій, а також повторення перекидів, акробатичних вправ, техніки падінь на спину, бік, груди, виконання ударів, кидків, больових та задушливих прийомів, способів проведення зовнішнього огляду та надягання наручників.

Зміст розминки можуть складати різні комплекси типових вільних вправ та комплекси рукопашного бою як без зброї, так і зі зброєю.

Частота пульсу наприкінці розминки повинна становити 130-160 уд/хв., а через хвилину повернутись до вихідного положення.

При виконанні вправ необхідно дозувати фізичне навантаження з урахуванням підготовленості курсантів та слухачів змінюючи:

- кількість вправ;
- зміст вправ (від вправ із використанням малої кількості м'язів до вправ для м'язів усього тіла);
- інтервал відпочинку між вправами;
- кількість повторень;
- швидкість виконання;
- вихідні положення.

При проведенні вступно-підготовчої частини заняття застосовуються вказівки, розпорядження і команди, передбачені Стройовим статутом.

Перебудовування і розмикання в прямуванні проводяться за командою: „Ліворуч по двоє (по четверо) – МАРШ”. За цією командою перші двоє (четверо) повертаються ліворуч і рухаються прямо, а наступні пари (четвірки) повертаються ліворуч на тому ж місці, що й перша пара (четвірка), без додаткової команди. За командою викладача: „Інтервал і дистанція два (три) кроки”, ті, хто займаються, розмикаються у русі по фронту і в глибину.

Виконання вправ, прийомів і дій на місці й у русі починається з вихідного положення за командою „Вихідне положення – ПРИЙНЯТИ”, а виконується за командою: ”Вправу – ПОЧИНАЙ”.

Для закінчення виконання вправи на місці на передостанньому рахунку голос підвищується і замість останнього рахунку подається команда: ”СТІЙ” (курсанти приймають стройову стійку), а у русі: ”Вправу – ЗАКІНЧИТИ”, продовжуючи рух кроком або бігом.

Показ загально та спеціально підготовчих вправ проводиться викладачем, який повинен стояти обличчям або боком до курсантів.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ПО ПРОВЕДЕННЮ ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ ЗАНЯТТЯ

Тривалість – 50-55 хвилин.

У цій частині заняття проводиться, у складі навчального взводу, ознайомлення з технікою виконання дій по взаємодії при застосуванні заходів фізичного впливу, їх вивчення та вдосконалення. Для цього використовують методи:

- словесні (розповідь, пояснення, аналіз та обговорення техніки);
- наочні (правильна у методичному плані демонстрація прийомів, демонстрація навчальних плакатів, перегляд відео матеріалів);
- методи, спрямовані на освоєння техніки (у цілому та по частинам);
- методи, спрямовані на розвиток фізичних якостей.

На початку основної частини заняття рекомендується проводити опитування 2-3 слухачів або курсантів по матеріалу попереднього заняття з виставленням оцінок у журнал.

Організація основної частини заняття ґрунтується на послідовному застосуванні двох великих блоків навантаження. Перший передбачає вивчення та вдосконалення прийомів фізичного впливу, другий — розвиток фізичних якостей. На одному занятті рекомендується вивчати та вдосконалювати не більше двох-трьох прийомів, розвивати одну-дві фізичні якості. Це — найзручніший варіант побудови основної частини заняття для початківців на перших етапах їх підготовки, тому що він дозволяє поглиблено вивчати складні технічні прийоми фізичного впливу одночасно з розвитком необхідних фізичних якостей.

Якщо поставлено завдання вдосконалити вивчені прийоми фізичного впливу в модельованих умовах оперативно-службової діяльності при прогресуючій втомі, то виконання цієї роботи слід планувати у кінці основної частини заняття, після попереднього виконання великих обсягів вправ, спрямованих на розвиток фізичних якостей.

Із збільшенням обсягу освоєних прийомів фізичного впливу і підвищенням рівня фізичної підготовленості курсантів та слухачів, набуттям тренувального досвіду можна ускладнити основну частину заняття і застосовувати інший варіант.

Цей варіант проведення заняття складається з кількох (3-5) невеликих комплексних блоків навантаження, в яких вирішується головне завдання — вивчення або вдосконалення прийомів фізичного впливу і додаткове — розвиток фізичних якостей. У цих блоках вправ виконання прийомів фізичного впливу чергується з вправами на гнучкість, швидкісно-силову підготовку та спеціальну витривалість. Як правило, в останньому блоці обсяг виконання вправ для розвитку фізичних якостей збільшується.

Така побудова основної частини заняття сприяє переключенню після відпрацювання техніки окремих дій та їх комбінацій на виконання вправ, спрямованих на розвиток фізичних якостей, що дозволяє уникнути сильного специфічного стомлення вищих нервово-моторних функцій керування рухами та істотно збільшити обсяг виконуваної роботи, спрямованої на вивчення і вдосконалення прийомів фізичного впливу. При виконанні значних обсягів координаційно складних технічних дій така побудова заняття істотно знижує рівень стомлення.

Процес оволодіння прийомами здійснюється відповідно до основних закономірностей, притаманних процесу формування рухових навичок, і проводиться в три основних етапи: ознайомлення, вивчення та вдосконалення.

Для ознайомлення з прийомом тих, хто займається, викладачі повинні:

назвати його;

зразково продемонструвати у цілому (у бойовому темпі),

обґрунтувати практичне застосування;

продемонструвати по частинах, одночасно коментуючи техніку виконання;

визначити головні елементи техніки та продемонструвати прийом, акцентуючи на них увагу.

Після цього необхідно поділити навчальний взвод на декілька груп по 3-4 чоловіка і надати можливість виконати самостійно.

Вивчається техніка та тактика прийомів для формування вміння виконувати прийом у цілому або в окремих деталях з дотриманням правильної форми та ритму. На цьому етапі відбувається постійна перевірка правильності створеного уявлення та його коригування, вирішуються завдання оволодіння елементами рухової дії та виконання прийому в цілому.

Вивчення прийому відбувається за допомогою підвідних, імітаційних вправ, а також методом виконання вправ по частинах і в цілому з використанням різноманітних методичних прийомів.

По частинах вивчаються складні прийоми, виконання яких можна розділити на відносно самостійні частини і робити між ними паузи.

Метод у цілому завершує весь процес розучування послідовно: підвідні та імітаційні вправи, відпрацювання деталей техніки по частинах. Але якщо прийом нескладний або виконати його по частинам неможливо то необхідно розучувати відразу в цілому.

Вивчення прийомів та дій проводиться групами по 3-4 курсанти у такій послідовності:

вивчення форми рухів у повільному темпі стоячи на місці без опору партнера;

відпрацювання швидкості рухів стоячи на місці без опору партнера;

відпрацювання швидкості рухів стоячи на місці з опором напівсили та з опором у повну силу;

відпрацювання швидкості рухів у русі без опору партнера;

відпрацювання швидкості рухів у русі з опором на півсили та з опором у повну силу.

При відпрацюванні прийомів у складі навчального взводу, викладач повинен вишикувати особовий склад взводу, коротко викласти зміст вправи та умови її виконання, подати команди до приготування, початку та закінчення виконання вправи. Для відпрацювання прийомів силового затримання подаються, наприклад, такі команди:

„Вихідне положення – фронтальна стійка, обличчя до спини затримуваного”

„Раз – першому і другому номеру захопити своїми однойменним руками руки затримуваного за зап'ясток”

„Два – першому номеру нанеси своєю правою ногою відволікаючий удар у підколінний згин лівої ноги затримуваного”

„Три – другому номеру виконати на праву руку затримуваного „загин руки за спину” поштовхом і вільною рукою захопити одяг на його правому плечі”

„Чотири – другому номеру виконати „загин руки за спину” на ліву руку затримуваного і вільною рукою захопити за очі або волосся”

„До бою – ГОТУЙСЬ”

Після цього викладач починає голосно і чітко вести рахунок. Після кожного рахунку викладач може уточнювати вказівками положення партнерів, виправляючи допущені помилки. Дії виконуються 6-10 разів щодо розподілів, а потім 8-10 разів у цілому з поступовим підвищенням швидкості. Далі номери міняються ролями і проводять тренування у такій же послідовності.

Різні розпорядження або вказівки можуть передувати командам або супроводжувати їх. На відміну від команди, у розпорядженні звертається увага на детальне роз'яснення задуму викладача і характер дій курсантів. Наприклад, при відпрацюванні затримання у взаємодії він вказує: „Дистанція до затримуваного 10 кроків, виконати два перекиди веред, стрімко зблизитися і провести затримання. Перший і другий номер – ВПЕРЕД”.

Для самостійного відпрацювання прийомів та дій викладач стисло викладає умови виконання вправи (вихідне положення, дії всіх учасників тощо) і подає команду: ”До виконання вправи – ПРИСТУПИТИ”. Для припинення вправи подається команда: „Вправу – ЗАКІНЧИТИ”.

Удосконалення прийомів та дій проводиться з метою досягнення надійного і варіативного виконання прийому в умовах, що постійно змінюються, в умовах максимальних фізичних навантажень і психічної напруженості.

Постійне вдосконалення прийому надає можливість відпрацювати техніку виконання його деталей, визначити раціональне співвідношення фаз напруження і розслаблення, розширити обсяг тактичних варіантів його використання тощо.

Тренування та удосконалення прийомів проводиться обережно (плавно), а у бойовій обстановці – енергійно. Прийоми виконується без підрахунку викладача, а самостійно тими, хто займається у цілому, але повільно. Зміна ролей проводиться самостійно під контролем викладача.

Удосконалення надійності та варіативності виконання прийомів здійснюється двома основними напрямками:

постійне збагачення рухового досвіду новими формами рухів;

подолання координаційних труднощів, що виникають за необхідності гнучко змінювати форми рухів в умовах ситуацій, у яких події відбуваються швидко та несподівано.

Існує ряд методичних прийомів, які можна використовувати для вдосконалення техніки прийомів та дій при застосуванні заходів фізичного впливу у взаємодії.

1. Виконання прийомів та дій із незвичних положень (використання різної висоти стійок, різних способів пересувань і вихідних положень: сидячи на підлозі, на стільці, лежачи на спині, на грудях, на боку; виконання прийомів після перекидів, стрибків з поворотами на 180° та 360°).

2. Зміна швидкості та темпу виконання окремих прийомів, зв'язок, комбінацій: від повільного до максимального і навпаки, але не на шкоду їх правильності.

3. Зміна способу виконання, конструювання нового та створення незвичайного способу виконання прийому.

4. Ускладнення звичної дії допоміжними рухами (виконання прийомів із нанесенням допоміжних ударів та використанням інших технічних дій).

5. Комбінування звичайних дій у незвичайних поєднаннях (об'єднання вивчених раніше технічних дії в комбінації, без попереднього розучування. Зменшення часу від початку складання комбінації до її реалізації, доводячи його до мінімуму).

6. Введення допоміжних сигнальних подразників, що вимагають зміни дій (зміна виконання прийому після несподіваного сигналу).

7. Зміна просторових обмежень, у яких виконується дія (виконання прийомів, проведення тренувальних поєдинків з обмеженням площини переміщень; у вузькому коридорі, кімнаті з хаотично розставленими стільцями, на сходовій клітці або, стоячи на східцях, на великому за розміром майданчику з виконанням різних прийомів та дій для відпрацювання переміщень тощо).

8. Використання різного устаткування, природних і штучних умов зовнішнього середовища (проведення тренування на дерев'яній підлозі або паркеті, на піску, траві, у воді, на снігу, в умовах світло-шумових подразників), різних станів організму (відпрацювання прийомів наприкінці заняття на фоні втоми або без попередньої розминки. Останнє треба робити дуже обережно, тому що можна отримати травму).

9. Використання об'єктів (використання спеціально виготовлених для цього "манжетів", що закріплюються на кінцівках або тулубі).

10. Виконання прийомів з партнерами різними за зростом, вагою, силою.

11. Виконання прийомів після подолання штучних та природних перешкод.

Одним із напрямів підвищення якості володіння технікою і тактикою взаємодії є наближення навчальних вправ до умов реального двобою, надання їм психічної та фізичної напруженості. Навчально-тренувальні поєдинки і є таким способом, який вимагає, з одного боку, прояву сили, спритності, швидкості, спеціальної витривалості, досконалого володіння технікою прийомів, психічної готовності до бою, тактичної освіченості, а з другого, якраз і виховує всі ці якості в єдності. Методика проведення навчально-тренувальних поєдинків розроблена фахівцями Національної академії внутрішніх справ і передбачає повністю зумовлені та частково зумовлені, а також вільні поєдинки [5].

Повністю зумовлені навчально-тренувальні поєдинки — це вправи, в яких заздалегідь визначено прийоми, що будуть застосовані при взаємодії, в також можливі захисні та контратакуючі дії того, до кого застосовуються заходи фізичного впливу. Метою вправ цього типу є вироблення у працівників правильної форми та ритму рухів, відчуття оптимальної бойової дистанції та контролю за власними діями у навчальних умовах, що моделюють реальні. Повністю зумовлені поєдинки використовують на початкових етапах тренування, але після того, як прийоми вивчено по частинах, або у цілому у повільному темпі.

Частково обумовлені навчально-тренувальні поєдинки — це вправи, в яких заздалегідь обговорюють ролі тих хто діє у взаємодії та того, до кого застосовуються заходи фізичного впливу і додаткові умови, до яких належать різноманітні варіанти ускладнень та обмежень: у атаці, захисті та контратаці, маневруванні. Вправи цього типу застосовують лише на етапі вдосконалення, коли техніка прийомів засвоєна на рівні стійкої навички.

У поєдинках з обмеженнями в атаці та контратаці ті курсанти, які відпрацьовують прийоми взаємодії можуть застосовувати лише певний тип прийомів, обумовлений попередньо.

Частково обумовлені поєдинки з обмеженням у маневруванні доцільно проводити в реальних умовах: житлових будинках (під'їзді, на сходах, у ліфті, кабіні тощо), спорудах, транспортних засобах або на макетах, що моделюють

такі об'єкти. В умовах спортивного залу такі вправи можна виконувати біля стіни, у кутку чи серед меблів тощо.

Вільні навчально-тренувальні поєдинки проводять за правилами того чи іншого виду спортивного єдиноборства (бокс, кікбоксінг, самбо, дзюдо тощо). Такі поєдинки є найкращим засобом вольової підготовки працівника, оскільки потребують сміливості, вміння долати біль, втому та інші негативні відчуття, що виникають під час двобою.

Невід'ємною складовою вивчення та удосконалення прийомів фізичного впливу є методика своєчасного виправлення помилок. Помилки можуть бути незначні, значні і грубі.

Основні причини виникнення помилок у техніці виконання прийомів:

нечітке уявлення та усвідомлення техніки;

свідоме втручання у деталі рухів, які раніше виконувались автоматично;

підвищена збудженість при виконанні попередніх рухів;

втома;

хиби у фізичній підготовленості.

Основні методи виправлення помилок:

цілісне виконання прийомів до відчуття незначної втоми, у результаті чого рухи набувають правильності та економічності;

виявлення хибного руху для багатократного повторення і подальшого виконання прийому у цілому;

виконання хибного руху з перебільшеною поправкою (амплітудою, швидкістю та зусиллям — розслаблено або з напругою);

додатковий розвиток окремих фізичних якостей.

Виправлення помилок здійснюється у такій послідовності:

1) загальні — для більшості тих, хто займається, у всій групі одночасно;

2) індивідуальні — виправляються під час заняття, підказуючи форму, амплітуду та вказуючи на інші особливості виконання прийомів, за необхідності додатково їх демонструючи.

Дії викладача при виправленні помилок:

вказати на помилки у процесі виконання прийомів;

якщо ту чи іншу помилку допускають більшість тих, хто займається, необхідно припинити виконання прийому, пояснити суть помилки і зробити корективи у діях;

при вдосконаленні прийомів у парах або трійках вказівки можна давати під час пауз відпочинку всім, хто займається, чи кожній парі окремо.

Основна частина заняття може закінчуватись іграми, естафетами, комплексним тренуванням у розвитку фізичних якостей.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ПО ПРОВЕДЕННЮ ЗАКЛЮЧНОЇ ЧАСТИНИ ЗАНЯТТЯ

Тривалість – 5-7 хвилин

У цій частині заняття слід забезпечити переключення функціональних систем організму на відновлюваний режим роботи, тобто на прискорення

відновлюваних процесів. Плавний перехід від інтенсивного тренування до відпочинку попереджає можливі функціональні порушення, що можуть виникнути при різкому припиненні напруженого тренування, особливо у тих, хто недостатньо тренований.

У заключній частині заняття виконують 3-5 вправ невисокої інтенсивності: повільний біг, ходьба із вправами на заспокоєння дихання, плавне і повільне виконання формальних комплексів рукопашного бою (ката), дихальні вправи, вправи для розслаблення та розтягування м'язів, "струшування" та самомасаж найбільш навантажених м'язів і вправи, що регулюють стан психіки людини (аутотренінг). У найпростішому варіанті це може бути просто повільний біг 400—800 м з подальшим виконанням вправ на розслаблення.

Вправи виконуються груповим методом при пересуванні у колону по одному. Наприкінці заняття необхідно вишикувати навчальний взвод у дві чи одну шеренги (колону по три і т.д.), підвести підсумки заняття, вказати ступінь відпрацювання навчальних питань, довести виставлені оцінки, дати завдання для самостійної роботи, завдання для підготовки до наступного заняття, оголосити час його проведення, форму одягу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ануфрієв М.І. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ: Навч. посібник /М.І. Ануфрієв, С.Є.Бутов, О.Ф.Гіда, С.М.Решко, за заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва та Є.М. Моїсєєва. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – 338 с.
2. Безпалій С., Вереньга Ю., Решко С., Бондаренко В. Ефективність фізичної підготовки вперше прийнятих на службу працівників органів внутрішніх справ. *Молода спортивна наука України*. 2014. Вип. 18. Т. 2. С. 7–13.
3. Бондаренко В. В. Методика підготовки майбутніх правоохоронців до протиборства із супротивником, озброєним ножом. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 1 (13). С. 81–91.
4. Бондаренко В. В. Алгоритм дій майбутнього офіцера міліції в умовах зіткнення зі злочинцем, озброєним холодною зброєю / В. І. Пліско, В. В. Бондаренко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал. – Харків : ХОВНОКУ – ХДАДМ, 2011. – № 2. – С. 101 – 104.
5. Бондаренко В. В. Динаміка підготовленості майбутніх працівників міліції до ефективної діяльності в умовах небезпеки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2014. Вип. 5 (48) 14. С. 8–12. (Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»).
6. Бондаренко В. В. Ефективність впровадження методики формування психофізичної готовності майбутніх правоохоронців до діяльності в умовах ризику / В. В. Бондаренко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал. – Харків : ХОВНОКУ – ХДАДМ, 2011. – С. 10 – 13.
7. Бондаренко В. В. Компоненти успішності виконання захисних дій при нападі супротивника озброєного холодною зброєю / В. В. Бондаренко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал. – Харків : ХОВНОКУ – ХДАДМ, 2010. – № 3. – С. 11 – 13.
8. Бондаренко В. В. Модель якостей працівника міліції, яка надає йому перевагу в умовах несподіваного зіткнення з озброєним супротивником / В. В. Бондаренко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2010. – Вип. 81. – С. 136 – 140.
9. Бондаренко В. В. Особливості зіткнень працівників міліції з правопорушниками, озброєними холодною зброєю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2014. Вип. 6 (49) 14. С. 17–22. (Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»).

10. Бондаренко В. В. Ситуаційні моделі рухової та мотиваційної поведінки озброєного супротивника. *Юридична психологія та педагогіка*. Київ. 2013. № 2 (13). С. 217–226.
11. Бондаренко В. В. Специфіка підготовчих дій при нападі супротивника, озброєного ножем / В. В. Бондаренко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧДПУ, 2009. – Вип. 69. – С. 41 – 45.
12. Бондаренко В. В. Теоретичні знання як складова підготовленості працівників міліції до ефективної діяльності в умовах протистояння із супротивником, озброєним холодною зброєю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2014. Вип. 9 (50) 14. С. 24–28. (Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»).
13. Бондаренко В. В. Формування рухових умінь та навичок курсантів вищих навчальних закладів МВС України у процесі занять зі спеціальної фізичної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Чернігів, 2012. 219 с.
14. Бондаренко В. В. Шляхи вирішення проблеми формування у курсантів спеціальних якостей, необхідних для успішного протистояння нападу озброєного супротивника // В. В. Бондаренко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал. – Харків : ХОВНОКУ – ХДАДМ, 2010. – № 10. – С. 7 – 8.
15. Бондаренко В. В. Шляхи розв'язання проблеми затримання супротивника, озброєного холодною зброєю / В. В. Бондаренко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧДПУ, 2009. – Вип. 67. – С. 257 – 260.
16. Бондаренко В. В., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В. Модель готовності майбутнього правоохоронця до діяльності в умовах нападу озброєного супротивника. *Молода спортивна наука України*. 2013. Вип. 17. Т. 4. С. 17–22.
17. Бондаренко В. В., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В. Особливості протистояння правопорушника й правоохоронця в різних умовах. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 1. С. 20–25.
18. Бондаренко В., Решко С., Сергієнко Ю. Педагогічні особливості навчання майбутніх правоохоронців ефективній діяльності в умовах зіткнення з озброєним супротивником. *Молодіжний науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. Вип. 16 (59) 15. С. 70–74. (Серія «Фізичне виховання і спорт»).
19. Вереньга Ю. В., Пронтенко К. В., Бондаренко В. В. Рівень та динаміка фізичної підготовленості вперше прийнятих на службу працівників органів внутрішніх справ. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2013. Вип. 4 (29). С. 179–184. (Серія

№ 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»).

20. Вереньга Ю. В., Пронтенко К. В., Бондаренко В. В. Стан фізичного здоров'я вперше прийнятих на службу працівників ОВС України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2013. Вип. 107. Т. 2. С. 148–152.

21. Вереньга Ю. В., Пронтенко К. В., Бондаренко В. В. Фізичний стан вперше прийнятих на службу працівників ОВС України. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 5. С. 18–23.

22. Горбачевський В.Я. Тактика дій співробітників ОВС в екстремальних ситуаціях та правові основи застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї: Посібник / В.Я.Горбачевський, А.Г.Сачаво– К.:Національна академія внутрішніх справ України, 2001.– 22 с.

23. Грибан Г. П., Пронтенко К. В., Кисленко Д.П., Бондаренко В. В. Гирьовий спорт у вищих навчальних закладах : навч.-метод. посіб. / за ред. Г. П. Грибана. Житомир : Рута, 2014. 400 с.

24. Дідковський В.А. Техніка і тактика застосування спеціального засобу БР-С та підручних засобів при силовому затриманні правопорушника: Метод. рек. / В.А. Дідковський– К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2008. – 28 с.

25. Жевага С. І., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В. Фізична підготовка викладацького складу вищих навчальних закладів МВС України : навч.-метод. посіб. Житомир, 2013. 232 с.

26. Запорожанов О.В. Навчально-тренувальні поєдинки як засіб спеціальної фізичної підготовки працівників міліції /О.В. Запорожанов, В.А. Дідковський– К.:Національна академія внутрішніх справ України, 2001. – 4 с.

27. Заярін Г.О. Психофізична підготовка курсантів навчальних закладів МВС: Навчальний посібник / Г.О. Заярін, О.М. Несін, Г.Б. Мельников. – Донецьк:МВС України, Донецький ін-т внутрішніх справ, 2002.– 240 с.

28. Інструкція про заходи забезпечення особистої безпеки працівників міліції строю підрозділів Державної служби охорони під час виконання службових обов'язків. Укл.: П.О. Федорченко, А.І. Кривенко. – К., 1997. – 61 с.

29. Кисленко Д. П. Анализ нормативов физической подготовленности сотрудников органов внутренних дел в процессе профессиональной деятельности. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт)*, 2013. 2 (28), 51–55.

30. Кисленко Д. П. Динаміка рівня сформованості здорового способу життя майбутніх правоохоронців. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт)*, 2013. № 12 (39). с. 63–69.

31. Кисленко Д. П. Пути совершенствования процесса физического воспитания курсанта на этапе начального обучения в высших учебных заведениях. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. № 2. с. 177–180.

32. Кисленко Д. П. Формування мотивації курсантів вищих навчальних закладів МВС України до систематичних занять із фізичного виховання. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2013. № 11. 37–42.

33. Константинов С.Ф. Методичні рекомендації про дії органів і підрозділів внутрішніх справ та внутрішніх військ МВС України щодо розшуку і затримання озброєних та інших злочинців, які становлять суспільну небезпеку та щодо готовності співробітників міліції і військовослужбовців внутрішніх військ до дій в екстремальних ситуаціях /С.Ф.Константинов, Д.Й.Никифорчук, Д.О.Александров, М.М. Алексійчук та інш. – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2011. – 104 с.

34. Криволапчук В.О. Спеціальна фізична підготовка: навчальний посібник / В.О. Криволапчук, М.С.Кримська, С.М. Решко, С.Є.Бутов, під заг. ред. проф. Є.М. Моїсеєва та проф. О.Ф. Долженкова.- К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2009. – 209 с.

35. Методичні рекомендації про визначення дій нарядів міліції охорони при відпрацюванні сигналів по спецлінії «02», виявленні та затриманні правопорушників: Додаток до вказівки ДДСО при МВС України від 15.03.2004 №11/2-1-936/Уг/еп. – К.: ДДСО, 2004. – 12 с.

36. Плisko В. І., Бондаренко В. В. Вплив експериментальної методики навчання майбутніх правоохоронців на успішність сутичок в умовах нападу озброєного супротивника / В. В. Бондаренко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2011. – Т. 2. – Вип. 91. – С. 214 – 217.

37. Причини та умови отримання тілесних пошкоджень та загибелі працівників органів внутрішніх справ: Аналітична довідка. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1998. – Вих. №НА/528м від 13 листопада 1998 р.

38. Тактика зупинки та затримання автотранспорту: Посібник / Відповідальний за випуск В.О. Баклаєв. – К.: НДЦ БДР МВС України, 1998. – 15 с.